

Koledarček

družbe svetega Mohora

za

navadno leto,

1865.


~~~~~  
Na svitlo dala  
družba sv. Mohora.

—————  
Z dovoljenjem vis. čast. Kerskega knezoškofijstva.  
—————

~~~~~  
V CELOVCU 1864.

Tisk Jan. in Frid. Leona.

+Č 26132

26132

030024266

07. XI. 1986

D 895

4309 L

III/4309

Devica oglejska.

(Zgodovinska pripovedka.)

Vsa Evropa je trepetala pod mečem in jarmom strašnega Atila, kralja divjih Hunov. Povsod so se kadili ostanki požganih mest in vasi, povsod so tekle reke kervi, pa Bog še ni odvezel v svojem pravičnem serdu šibe strahovavke od hudobnega človeškega rodú.

Po kratkem počitku se vzdigne Atila s pomladi leta 452 iz trdnega svojega taborišča med Donavo in Tiso, in lomasti s svojimi brezštevilnimi trumami proti Italiji. Ni še nakopal dosti reve in nesreče keršanskim deželam, ni si še naplenil dosti zakladov, mikala je njegovo lakomnost še lepa domovina starih Rimljanov, bogata Italija. Kakor serditi volkovi so jo derli divji Huni skozi dežele — štajersko, koroško in kranjsko, pušcaje za seboj le razvaline in pustoto. Ne eno mesto se jim ni moglo ustaviti in v kratkem času privihrajo do stare glasovite Akvileje, ki se jej pravi tudi Oglej.

Nekdanji Oglej je bilo veliko, bogato, pa tudi močno uterjeno mesto. Že sveti evangelist Marka je v njem luč kristjanstva prižgal in kmalo potem je

postalo clo sedež nadškofa in patriarha. Mnogo duhovnov se je vsako leto poslalo odtod med Slovence, in oglejski patriarhi so bili, ki so vstanovili tudi ptujsko in celjsko škofijo.

Ko zvé rimski cesar Valentinian III. Atilov namén, verže berž kerdelo junakov v mesto ter jim zapreti, braniti terdnjavo do poslednje kaplje kervi; dobro je namreč vedel, da je Oglej ključ do Italije. Kakor bi jih bila burja pritepla, zagledajo Oglejci neko jutro pred vratmi trume kervižejnih Hunov. Bilo jih je, kakor listja in trave; kakor daleč je seglo oko, povsod je bilo gibanje in mergolenje. Hitro se vtabori Atila in obsede mesto; spoznal je, da mu tu ne bode tako naglo šlo izpod rok, ko drugod. Braniteljem terdnjave vendar serce ne upade, bili so vredni vnuki starih nezmagljivih Rimljanov, bili so pa tudi — kristjani; vera pa je bila v onem času dosti živejša, bila je dosti terdnije v človeško serce vsajena, kakor dan današnji. Vdanost v božjo voljo je Oglejce tako navdušila, da so enoglasno sklenili: mesto in kristjanske cerkve divjakom iz rok oteti ali pa umreti za vero Kristusovo. Vsem izgled serčnosti, junaštva in čednosti pa je bil njih poveljnik Fortunat. V mladih letih pagan, preobrnil se je h keršanski veri, in iz slavohlepnega mladenča je postal krotek in pohleven kristjan. Kaj je maral zdaj za svoj plemeniti rod, za slavna imena svojih sprednikov? Potegnil je meč le zoper najhujšega sovražnika kristjanstva in omike, za domovino, za svoje in za življenje svoje sestre — Digne. Le kdor bere življenje in gorečnost kristjanov, posebno svetnikov tistega časa, le ta more zapopasti, s kakim veseljem so vse za sv. vero storili.

Mlada Digna je bila pravo ogledalo miline in čednosti, vsa nedolžna, čista in pobožna, kakor angelj

v telesu. Ohranila je svoje srce čisto hudega strupa, kateri je okužil že marsiktero devico; spogledljivost in nečimernost jej ni bila znana. Ljubezen, s katero sta se brat in sestra ljubila, ni bila navadna, ki jo utegne najmanjša neprilika razdreti in otumni; vtemeljena je bila na vero najčistejše ljubezni, na kristjanstvo. Zató pa je bival sveti mir v njuni hiši, kakoršnega svet ne more dati. Ker so jima stariši pomerli, bil je njun edini svetovavec v vsaki okoliščini stari duhovnik Mark, ki je nekdam oba v kristjanstvu podučil in kerstil. Boljšega dušnega prijatelja in očeta si pač nista mogla izvoliti, ker iz častivrednega starca je gorela ljubezen božja!

Vendar krepost in stanovitnost je lahka ob času sreče in miru, pa kako je ž njo v revii in sili? Kakor zlato v ognju, tako mora biti skušena, in to je vselej težavno.

Zdaj ko je bila domovina v nevarnosti, ko jej je povsod stiska in nezgoda pretila, zdaj sta Fortunat in Digna pokazala, kako moč in pogumnost deli zaupanje v Boga. Od dne do dne hujše je pritiskal Atila na mesto in močno zidovje podiral; ali skoro je zvedel, da mu to le malo koristi, ker zdatniša bramba, ko mertvo obzidje in nasipi, bili so v Ogleju kristjanski junaki, in na čelu njih hrabri Fortunat. Mnoštvo divjakov je že poginilo pod obzidjem, opravili pa še nič niso. Kar so po dne s svojimi silovitimi pripravami poderli in poškodovali, to se je po noči z nevtrudljivo skerbjo spet popravilo. Blizo dva mesca je že tekla kri; Atila je preklinjal nebo in zemljo, da vsa njegova armada nič ne opravi; celó s šibami je dal svoje vojake proti terdnjavi tirati, pa vendar — zastonj! Oglej je branilo, kar je moglo orodje nositi; otroci in žene pa so po cerkvah molile.

Ali joj! kmalo se pridruži vnanjemu sovražniku drugi notranji dosti strašniši, namreč — glad. Za tako množino prebivavcev je v Ogleju skoro zmanjkalo živeža; verh tega so jele, kakor v Atilovem taboru, tudi v terdnjavi razsajati kužne bolezni. Strah in nadloga v mestu od dne do dne bolj narašča; od vseh strani se vzdiguje glas revšine proti nebu. V tej sili ni bilo pomočnika in svetovavca nad Fortunata, ne dobrotnice nad pohlevno Digno. Iz svoje obilnosti sta delila siromašnim, da ni eden brez darů njune hiše zapustil; ranjenim in bolnim sta stregla in kjer sta mogla, bila sta vsem krepka podpora. Kako lepo si ljubezen do bližnjega pokazala posebno ti, deviška Digna, ti tolažnica v vsaki potrebi! — Pa ah! sčasoma poide zerno tudi v žitnicah dobrotnikov celega mesta in že je glad tudi na njuna vrata terkal. Žalostna osoda je pretila Oglejčanom, in vseh se je polastilo grenko strašno predčutje.

Glejte, kako čuden prigodek je bil vzrok njih velike nesreče. Že je jel Atila dvomiti, ali mu bode mogoče mesto pod svojo oblast spraviti, že so mu njegovi vodji svetovali, naj odrine naprej proti Italiji, preden pol armade ne pogine; le sram ga je bilo, da sme eno mesto reči: Ni me premagal! in ta čut ga je še zadržaval. — Nekega dne jezdi kralj z drugimi vred pod zidovjem. Serdito se je oziral po mestu in molčé z zobmi škripal; kar zagleda starega šterka (štorkljo, Storch), ki svoje mlade iz gnjezda na visokem mestnem zvoniku v terstje blizo morja prenaša. Naglo se zvitemu Atilu lice sprevedri. „Glejte!“ kliče svojim tovaršem, „ali nam ni prišlo od neba dobro znamenje? Šterk, prerokovavna tica, beži iz mesta, ker dobro ve, da v mestu, ki bo ga skoro sama groblja, tudi njem usmert preti.“ — Nepopisljivo navdušenost so zbudile te kraljeve besede v sercu vseh nje-

govih trum, ki so bile vražam posebno vdane. Po vsem taboru se razoznani ta prigodek in velik vojni krič se vzdigne proti nebu. Novo oživljeno je bilo upanje Hunov, z novo strašno silo začno obzidje naskakovati. Četa Oglejčanov, zmirom manjša in manjša, je oslabela od gladu in boja, torej je bil tudi upor od dne do dne slabši. Še pet ali šestkrat divje trume srečno odpo-
dijo, — v vsaki stiski je Fortunat prvi — in branijo se ko oroslani. Po mestu pa so v procesijah Boga na pomoč klicali. Vendar — sodba je bila izrečena! — Atila zapové, da mora vsak deseti vojak svoje sedlo (Huni so bili večidel konjiki) pod poškodovano mestno zidovje na odločeno mesto znositi. In glejte! cel grič so nakopičili! — Drugi dan se požene vsa neštevilna armada proti obzidju. Grozovitno je bilo upiranje, grozoviten krik in jek. Zdaj reče Atila nakopičena sedla zažgati, in vname se strašen ogenj! In joj! veter je dim kristjanskim brambovcem v oči gnal, da jih je žugal zadušiti. Strašen trenutek! Osoda nesrečnega Ogleja je bila odločena. Komaj je dim junake pregnal, vsujejo se Huni ko volkovi za njimi v mesto. Mesarsko klanje! Neštevilnemu broju oglejski junaki kmalo onemorejo, in — vsi skor padejo na bojišču. Pod velikim kupom poklanili sovražnikov je ležal s kervjó zalit tudi žlahtni Fortunat; še v smerti je terdno držala njegova desnica meč, njegova levica pa je križ na persi pritiskala. Srečna smert za sv. vero in domovino! Tako je prišlo celo mesto, so prišle vse kristjanske cerkve v roke nevernikom. Ogenj in meč sta zdaj divjala med starci, ženskami in otroki.

Pa kaj je s teboj, mila deviška Digna? Veš, da si svojega varha, svojega brata izgubila, kdo ti pomaga, kdo te obvaruje v tej strašni sili? — Ravno je klečala v svoji izbi pred podobo Tistega, ki je iz čiste ljubezni do nas poslednjo kapljico kervi

prelil, kar jej udari strahotni odmev orodja, krika in stoka na uho. En pogled na ulico jo prepriča, da nima več domovine. Pa kam zdaj zbežati, kaj početi? S solzami oblita se verže še enkrat pred križanega Jezusa na kolena, in goreče moli za ljubega brata ter izroča sebe samo v njegovo mogočno varstvo. Nagloma začuti veliko tolažbo v sereu; zdelo se jej je, da vidi obličje bratovo, ki se je svetilo kakor nebeško solnce. Med tem prisope derhal divjakov v hram, pridere z velikim hrupom v njeno sobo, in groza! — ravno jej je eden meč nad glavó zavihitel, kar vsi nad njeno milino ostermé! Pred to podobo angeljsko se omečé tudi serca grozovitih divjakov; pa le za kratko. Popadejo devico in jo tirajo pred Atila. Vedeli so, da sprejmó za ta prežlahtni plen obilno darilo.

Strasten ogenj se vname v sereu kervoločneževem, ko zagleda prelepo devico. Enake miline še ni vidil na človeškem obličji, samo to — nobene druge noče imeti za sužnico. Digna pobesi oči pri pogledu samopašnikovem in trepetaje zdihuje k Bogu za pomoč. Vendar divjak, ki ni bil vajen, svoje želje dolgo krotiti, kristjano za roko prime ter jo z lepo nagovarja, naj se mu udá ter ga spremlja v njegovo stanišče, vsaka želja se jej bode izpolnila. Oj! zdaj je nedolžni kristjani pred oči stopila nevarnost, ktera jej je žugala; zdaj je vidila prepad, ki je zazijal pred njo. S klikom „Jezus“ se zgrudi v omedlévicah na tla. Zbudivši se vidi, da v lastni hiši na postelji leži, kamor jo je dal Atila prenesti. Množina služabnic jej streže. Zdaj stopi spet Atila sam pred njo, in jo smehljaje s sladkimi besedami tolaži in nagovarja. Pa njegovo prilizovanje, njegove prošnje so jej zbudile le še večí stud in strah; varovali so jo nebeški angelji. Gotovo so taki trenutki skušnjave najnevarniši za vsako nedolžno serce, in brez milosti božje človek le prelahko

pade! Zdihne k nebesom in kar na enkrat jej šine v glavo misel, kako bi se najlože iznebila hudobneža in deviški venec neoskrunjen ohranila.

Vzdigne se in poprosi kralja, da se sme obleči v svoje najlepše oblačilo in okinčati telo, da bo spodobno nališpana in vredna visoke časti stopila pred svojega gospoda. Atila dovoli v nje želje ter ukaže služnicam, naj jej gređó na roko. Digna se podá v gornje sobe, hitro obleče najlepšo obleko, potem še enkrat poklekne pred Krizanim ter mu izroči svojo čistost in svojo dušo.

Stopi spet pred kralja. Ves osupnjen jo gleda in gleda. Pomigne mu serčna devica, naj jej sledi; peljala ga bode na pripravno mesto.

Nesterpljivo, ko volk za jagnjetom, koraka Atila za njo. Devica ga pripelje na streho (v južnih deželah so strehe ravne, da se na njih sprehajajo in posebno po večerih počivajo). Ravno je solnce zabajalo in mrak se je vlegel na morje. Globoko pod njima je šumelo valovje jadranskega morja. Od nasladnosti pijan boče pohlepnež devico objeti in na svoje persi pritisniti, — ali kakor levinja se mu izterga iz rok. En klic: „Jezus, smili se moje duše!“ — en skok črez okrižje, in — device ni bilo več na strehi. Požerlo jo je penčće valovje, in angelji so z nebeško krono kronali njeno deviško teló.

In Atila? — Osupnjen je trepetal in zrl v globočino; bilo mu je, kakor bi bila strela va-nj treščila. Vidil je, da viša moč varuje kristjane, da jim up večnega plačila več veljá, ko kratko posvetno veselje. On, kogar celi rodovi niso premagali, tega je bila osramotila slaba ženska! Tri dni se je v svoj šotor zaperl; ne ene besedice ni spregovoril! Strašen červ, ki se mu pravi vest, mu je grizel serce.

Tako je padla stara Akvileja, bramba in ščit Italije zoper napade vzhodnih narodov. Le malo njenih prebivavcev se je pobegnivši rešilo v lagune, kjer je postavilo s časom veličastno mesto „Benedke“.

Pa šiba božja tudi grozovitemu Atilu ni za dolgo prizanesla. Že čez leto potem ga ob ženitvanji po noči njegova nova žena v postelji zadavi in hunske slave in sile je bilo konec! Take so pota božje pravice!

J. Gomilšak.

II.

Kervno maščevanje.

(Poleg nemškega izvirnika).

Še pred nekoliko leti je bilo na otoku Korziki navadno nekerščansko in strašno kervno maščevanje. Če je kdo koga ubil, moral se je njegov najbližnji žlahtnik maščevati s tem, da je ubil moriveca, in njegovi žlahtniki so se spet maščevali nad morivcem svojega žlahtnika. Tako je šlo to ubijanje od rodú do rodú, dokler ni izmerla ena teh rodovin.

Korzikanska rodovina Bandello je živela z rodovino Paoli v kervnem maščevanju.

Nekega jutra je ležal Viljem Bandello mertev v skalah ob morskem bregu. Kroglja mu je prederla persi, njegova puška je ležala zraven njega, bila je še nabita, tedaj je nekdo drugi moral ustreliti.

Morivec je Anton Paoli in nihče drugi, ker na njem je bil red, da se maščuje nad morivcem svojega

brata Alberta. Ravno tisto jutro so ga vidili ribiči blizu ondi, kjer so našli potem mertvega Viljema. Zadnji moški iz Bandellove rodovine, Rafael po imenu, ta se je moral zdaj maščevati.

Rafael Bandello ni jokal, ko so mu pokopavali brata; le oči so se mu lesketale in z zobmi je škripal. Na cev svoje puške je dal vrezati strašne besede: Smert Antoniju Paolitu! Tako je vsaki trenutek oživljal misel na kervno maščevanje.

Maščevavec je prehodil otok na vse strani in je iskal Antonija v najskrivnejših soteskah in gorskih dolinah. Ali Antonio je zginil brez sledú. Mislili so, da se je sam umeknil iz domovine, da bi odšel kervnemu maščevanju.

Rafael prehodi Italijo, Francosko in Gerško, ali nikjer ne najde, kar bi rad; ali maščevanje mu je neprenehoma tlelo v sereu. Risanica z napisom: Smert Antoniju Paolitu ga je opominjala vsaki dan na njegov strašni naklep.

Na zadnje se verne truden v svojo domačijo. Tu je samotno in odljudno živel v svojem gorskem gradu. V sereu mu je vedno tlela goreča želja se maščevati, in ker se mu ta želja ni spolnila, ginila je v njem mladostna moč in hitro se je staral.

2.

Kar enkrat zazvé, da je Antonio Paoli postal mnih, da je reven avguštinec in da prebiva v kloštru sv. Bernarda na Švajcarskem. Ondi živi tiho in žalostno, skor osem tisuč čevljev visoko nad morjem, kjer sneg in led pokriva gole skale, kjer ne raste nobeno drevó, noben germ, še zelene travice ni viditi. Tu se pokori in trudi, največe veselje mu je, ako reši v hudi nevihti kacega revnega popotnika iz sneženega zameta in ga ohrani pri življenji.

Ali Rafael Bandello ni maral pokore, on je hrepenel po maščevanji. Njegovo zamerto oko se je spet divje zasvetilo. Ne besede ni spregovoril — le svojo risanico je nabil, vzel je lovsko torbo in zapustil je otok.

Le nekoliko dni je potreboval, da je prišel pod goro sv. Bernarda. Njega ni ustavljalo ne široko morje ne visoke goré. Zvečer je prišel v neko vas in tu je prenočil.

Popotniki so odhajali in dohajali, ali Rafael se ne zmeni za nikogar. Čmeren sedi v kotu in misli na jutranji dan, na svoje maščevanje, na Antonija Paolita. Na enkrat se zgane in roka nevedoma popade za risanico, ki je zraven njega ob steni slonela. Slišal je ime Antonio; popotniki ravno pridšedši iz kloštra sv. Bernarda, ti so se pogovarjali o Antoniju, imenovali so ga dobri oče Antonio, ki je tako postrežljiv in pobožen, ki vsaki dan tvega svoje življenje, da reši nesrečnega popotnika. Kerčmar in kerčmarica sta z všečnostjo poslušala popotnike, in tudi onadva sta se spustila ž njimi v pogovor. Pripovedovala sta, kako mil, ponižen in milostljiv je Antonio, on se ne boji ne mraza, ne nevihte in ne zametov, ako zvé, da je znabiti kako človeško življenje v nevarnosti. „Zató ga pa tudi vsi ljubimo“ dostavi na zadnje kerčmar, „skor kakor božjo previdnost. On je pravi učence Jezusov in gotovo ga čaka za njegova dela enkrat svetniška krona v nebesih. Bog daj dobremu očetu Antoniju še dolgo živeti.“

„Umreti mora!“ mermrá Rafael Bandello, škriplje z zobmi in z žarečimi očmi sterní v napis na risanici. To je še bolj podpihalo njegovo sovraštvo, ko je slišal, da ga drugi hvalijo.

3.

Zjutraj na vse zgodaj vstane Rafael, nabije na novo svojo puško in mermrá: Smert Antoniju Paolitu.“

Rafael se napravi na pot; na pragu stoji kerčmar in se ozira na nebo. Molče gre Rafael mimo njega, ali kerčmar ga ustavlja rekoč: „Ne hodite sami dalje, gospod! Ti-le oblaki naznanjajo nevihto in sneg. Počakajte rajši dan ali dva, to bode boljše.

„Maščevanje ne čaka!“ odgovori Rafael in hiti dalje. Njega ni moglo nič zadrževati, sovrašтво ga je gnalo naprej.

„O bratec Viljem! še danes bo maščevana tvoja kri!“ ta misel ga je spremljevala in vodila po sternih stezah sv. Bernardove gore.

O poldne je eno uro počival ter je naslonil na skalo svojo glavo. Potem koraka spet dalje, vedno više in više. Ni se oziral ne na desno, ne na levo in ne nazaj. Le časih je povzdignil oko proti verhu, kjer stoji kloster, v katerem stanuje sovražnik. On ni zapazil čudne naravne lepote, ki ga je obdajala krog in krog, on ni pogledal temnih verhov velikanskih gorá, ki so jih megle obdajale, on ni vidil snežišč in ledenišč okoli sebe in tudi ne zelenih trat in gozdov za seboj. Le naprej je stermel, pred seboj je vidil vedno le podobo svojega sovražnika, vidil ga je pred seboj kervavečega z oterpjenimi očmi, kakor je nek-daj on vidil pred seboj njegovega brata Viljema. V predčutji spolnjenega maščevanja se je časih divje zasmeljal, in potem je strastno k sebi pritisnil risanico, v kateri so bile vrezane besede: „Smert Antoniju Paolitu. Više ko je prišel Rafael, merzlejše je pihal veter, da mu je segel do kosti. On se zavije v plašč in koraka naprej brez počitka. Zdaj ne more biti več daleč.

Privlekli so se temni oblaki in so se vlegli okoli njega. Bila je tēma, na ledeni stezi mu je noga spodletala, jel je pešati — ali vendar je hitel naprej, vedno naprej.

Ko bi trenil, zakadl se mu v lice snežen oblak in iz preduhov sv. Bernardove gore je zabučal silen vihar. Siloma mu je hotel stergati plašč raz pleča. Rafael se mu je uperl, ali vihar ga verže na tla in sneženi oblak ga hitro pokrije z belo odejo.

Rafael se spet vzdigne in hiti dalje — vkljub vihru in snegu.

Ali kje je zdaj steza, po kateri je hodil do zdaj? Rahel sneg jo je pokrtil, gosteje in gosteje mu je bril v obraz, da ni mogel gledati pred sé, trudni udje so mu bili merzli ko led. Ali vendar je šel dalje. Še bolj se je zavil v plašč in z vso močjó se je vperl divjemu vihru, ki je žvižgal okoli njega. Gazil je po snegu, časih se je vderl do kolena, mnogokrat mu je spodletelo, da je padel, ali vedno se je spet pobral in je hitel dalje.

Celo uro se je tako boril proti vihru in proti snegu. Udje so mu oterpnévali, leden pot mu je stopil na čelo, kri v žilah mu je zastajala — ali v njem se ni poleglo sovraštvo, ni potihnilo hrepenenje po maščevanji. Če je omahnil, če mu je spodletela noga ali če je padel, vselej je zgrabil risanico, in ko je pogledal napis: „Smert Antoniju Paolitu“, dobil je novo moč in spet se je vzdignil. Ko ni mogel več iti, lazil je po vseh štirih, da je bil le bliže sovražnika, ki ne sme dalje živeti. Ogenj maščevanja, ki je gorel v njem, je bil tako vroč, da ga ves led in ves sneg teh gorá ni mogel pogasiti. Rafael ni zdihoval, za trenutke je celo pozabil na trudnost.

Rafael Bandello je bil naposled vendar le človek, če tudi močen in silen človek.

Kljuboval je strašnemu vihru, ostri zimi in rezočemu snegu. Ali naposled je vendar le obnemagal. Udje so mu iznemogli, od jeze škriplje z zobni, ko omahne na tla in zarujove ko divja zver. Ali vihar ga ne čuje in Rafael se brez zavednosti vije po ledu.

Vstati ni mogel več, čuti so ga zapustili, ali z zadnjo močjó zgrabi za puško in jo pritisne na usta.

„Umreti moram, umreti brez maščevanja; ali Viljem, jaz nisem kriv“, tako mermra umiraje.

Še enkrat poskuša se vzdigniti. Puško je deržal terdno v oterpnelih rokah. Pok se zasliši — puška se je sprožila — kroglja, ki je bila namenjena Antonijevemu sercu, ta je zbežala v daljino. Rafael ni več slišal poka: ko so se mu zadnjikrat zmaknili persti, pritisnil je jeziček — in strel se je razlegnil med pečevjem in ledniki; ali Rafael je ležal na tleh; obraz mu je obledel in srce, ki je tolikanj hrepenelo po maščevanju — zdaj se je umirilo. Sneg ga je pokril z belo odejo.

Čez nekoliko trenutkov je minila nevihta. Megla je zginila in sneg je zvihral v doline, temni oblaki so se raztergali ter zgubljevali v daljini; z modrega neba je pa solnce posijalo čez hribe in doline.

4.

V daljini zalaja pes; vedno bliže in bliže se oglašča in naposled zavije okoli bližnjega roba; za njim gredó trije mnihi avguštinca. Po bradah jim je visel led in vidilo se jim je, da so trudni.

„Ti si se zmotil, brat Antonio!“ reče eden izmed njih mnihu, ki je hodil nekoliko korakov pred drugima dvema. „Ti si mislil, da je puška počila, pa je znabiti le grom zabobnel ali pa se je utergal kak plaz.“

Mnih Antonio pa zmajuje z glavó: „Nisem se zmotil ne! Le poglej, zvesti pes je že našel sled.

In res, pes je obstal pred nizkim zametom, je glasno lajal in s prednjima nogama je razkopaval zamet. Antonio pristopi, pomaga psu in kmalo potegne izpod snega omamljenega človeka in njegovo puško ž njim. Antonio jo vzame v roko, jo pogleda in pobledí. Vidil je napis in bral je besede: Smert Antoniju Paolitu!

„Je—on je! Rafael Bandello je prišel me umorit. — Ali naj bo kakor hoče, moje življenje je v božjih rokah in Rafaela moram smerti oteti. Mniha mu pomagata, Antonio poklekne k nesrečnemu Rafaelu, položi njegovo glavo v svoje naročje in vzame iz škri-njice, ki mu jo je tovarš podal, krepčavnega cveta. Ljubeznjivo in pridno je stregel Rafaelu Bandellu, svojemu smertnemu sovražniku. Rafael je spet oživel, prišel je k moči; černo in tiho je šel z mnih v kloster, ni se jim zahvalil, da so ga zbudili iz smertnega spanja. Spoznal je v svojem rešniku Antonija svojega sovražnika, komur se je zarotil, da mora umreti.

Mnihu so ga spravili k pokoju. — Nihče ga ni motil.

5.

Še le drugo jutro stopi zagernjen mnih v njegovo celico. Ko se odgerne, strese se Rafael, ker Antonio je stal pred njim.

„Rafael Bandello“ spregovori mnih z milim glasom, „ti si prišel mene umorit. Jaz sem pripravljen, ali prosim te, poslušaj me poprej.“

Rafael je temno gledal izpod čela, ali vendar namigue z glavo in mnih govori dalje:

„Jaz sem morivec tvojega brata Viljema in sem zapadel kervnemu maščevanju. — Ali pri živem Bogu se ti zarotim, da ga nisem hotel umoriti. Bil sem na lovu. Orel je sedel na pečevji, jaz sprožim in ta trenutek stopi tvoj brat izza skalnatega roba in krogla, ki je bila namenjena orlu, zadene tvojega brata v persi in tudi mene v serce. — Bežal sem, ker nisem mogel misliti, da mi boš verjel, ako ti tudi resnico povem. Britka žalost mi je prevzela serce po tem nesrečnem dogodku. Zapustil sem svet, in svoje življenje sem posvetil Bogu, svet ni imel nobenega veselja več za mé, čegar roke so prelile kri svojega bližnjega, če tudi nehoté. Rafael Bandello! dvanajst let že živim v tej puščavi in v teh dvanajstih letih ni minul dan, da ne bi bil goreče molil za dušo tvojega brata. Dvanajst let se pokorim za to nesrečno djanje. Skoz teh dvanajst let sem več ko tisučkrat tvegaj svoje življenje, da otmem nesrečneža — kakor sem tudi tebe! — Rafael Bandello! brat mertvega ali ne umorjenega Viljema, Tvoje maščevanje hrepentí po moji kervi — vzemi mi življenje, naj zapade tvojemu maščevanju! Ali Rafael, po moji smerti, pozabi; po moji smerti mi odpusti. Po smerti móli za me, ki sem se dolgo pokoril.“

Rafael Bandello dolgo ne pregovori besedice. V persih mu kuha in solze mu padajo iz oči.

„Antonio!“ zavpije zdaj Rafael s tresočim glasom, objame ga in pritisne na svoje persi. — „Antonio! jaz sem ti stregel po življenji in ti si me ohranil pri življenji. In zdaj še misliš, da bi te mogel umoriti! — Spoznam te za nedolžnega! — Življenje za življenje! — Mir v imenu jagnjeta Božjega na križu, mir v imenu Jezusa Kristusa!“ Moža sta bila še dolgo oklenjena, nobeden ni mogel govoriti — oba sta jokala.

Rafael ni šel več iz kloštra. Njegovo sovrašтво je zginilo, postal je mnih in z Antonijem vred je do konca svojega življenja delal in služil nesrečnikom.

—a—

III.

Lesena Micka.

(Po resnični zgodbi.)

Temna je noč. Zunaj necega mesta stoji revna bajtica, pri nji majhen vertec, kterega je lunin svit neki večer krasno razsvitljal. Sovin glas je odmeval od bližnjih stermih pečin. Bila je zima, čuvaj že deseto uro odklical.

V oddaljeni slabi hišici vdove Marjete je berlela pojemajoča luč, ki je zadnje slabe plamenčke dvigala proti stropu. Na mizi je stala voda v verču in zraven verča je ležalo veliko odpečateno pismo.

V kotu pri peči sedi vdova Marjeta. Z obema rokama derži pert pred očima. Slišati je, kako milo zdihuje. Gotovo jej mora biti strašno hudo pri sercu.

Pri nogah zapuščene vdove skerčeno leži dete, edina hčerka uboge matere. V rokah ima svojo igračo — leseno Micko.

Mirno je vse. Le časi se spijoča Milica milo zdihovaje strese in igračico popravi.

„Oh, dragi otrok!“ začne jokaje žalostna mati „ko bi mogla vsaj tebi jesti dati; ali kruha, moke, jajec — oh ničesar nimamo pri hiši! P et dni že nisem okusila gorke jedi in tri dni bode že, odkar ni bilo razun vode nič v mojih ustih. Pri vsem tem smo pak danes v pismu zvedili prežalostno novico, da bodo

naju izgnali iz hiše, iz najinega preljubega prebivališča, v katerem smo z ranjkim očetom preživeli toliko lepih, prijetnih dni. Oh! usmiljena mati Marija! pomagaj ti zapuščeni revi. Reši vsaj nedolžnega otroka, in če jaz moram že lakote umreti, preskerbi vsaj otroku usmiljenih dobrotnikov. Ne pusti, da bi ga materne oči še dolgo gledale v tako žalostnem stanu — oh! — usmili se naju vendar, premilostiva mati!”

Tako moli in zdihuje vdova Marjeta.

Pri zadnjih maternih besedah se zbudi Milica, briše si očesa, milo zajokano mater pogleda, ter s slabim glasekom prosi: „Mama, zlata moja mama! dajte mi vsaj košček kruheka!”

Marjeta nič ne reče, ampak s povzdignjenima rokama k nebu zdihne. „Usmiljeni Bog!“ — slišati je iz njenih suhih ust.

„Mama! — začne zopet otrok, — „kruha prav lepo prosim, potem grem spančkat!“ —

Tihota.

Dete vstane ter počasi gre proti visečemu razpelu (križu), poklekne in moli: „Preljubi Bogec, daj mi kruha, drugači moram umreti. Daj mi vsaj ti malo kruha, ker mi ga mama dati ne morejo.“

Poda se zopet v materno krilo. Prosi jo, naj bi ona Bogeca prosila kruheka. „Moj glasek je preslab,“ pravi z žalostnim glasom, „da bi ga Bog oče v nebesih slišati mogel.“

„Hočem, drago dete, hočem“ — odgovori bleda in prepadena mati. „Hodi ti le spančkat, jutri nama bode Bog že kruha in juhe preskerbel.“ —

„Ali res?“ — vpraša nadepolno nerazumno dete.

„Gotovo naju Bog ne zapusti,“ tolaži ga mati. Milica se vleče na postelj, „leseno hčerko“ poleg sebe položi, ter kmalo sladko zaspi.

Luč ugasne. Marjeta se nasloni na peč in tudi zadremlje.

* * *

Drugi dan v farni cerkvi ravno pervikrat klenka. Bil je dan sv. Andreja ter vabi pobožne ljudi k sv. maši. Klenkanje zvonov zbudi žalostno Marjeto. Vstane, ter tiho stopa po perstih, da bi otroka ne zbudila in se spravlja k maši, da Boga usmiljenja prosi. Pogleda na postelj še enkrat k lačnemu otroku — ali o joj! — — ni ga. Postelj je prazna. Tudi zunaj vse prazno — otroka ni. „Joj meni siroti“ zavpije uboga Marjeta. Teče iz hiše, da poišče ljube Milice, ali — zastonj. Noben človek ni vedel povedati o nji.

„Kje si draga Milica?“ kliče žalostna reva, ali zastonj.

Gre v cerkev. — — — —

Prišedši od maše, prinese polovico male žemlje seboj, ktero skerbno na mizo položi, da bi jo otrok snedel, ako je doma, ali o otroku ni duha ne sluha. Bridko jokaje vsede se k peči in moliti začne.

* * *

Bila je enajsta ura. Sneg se je talil, da so od strehe curkoma padale kapljice.

Vrata se odpró in zaraščen mož stopi v hišo.

„Kje“ — vpraša — „ali tukaj biva Marjeta Slamnik?“

„Da, milostivi gospod! — tukaj pred vami solze toči.“

„Jaz nisem milostiv gospod,“ odverne prijazno neznaní — „prišel sem le Vam oznanit, da Vam ne bode treba več tako tužno in revno živeti. Vaš otrok Vas je — rešil.“

„Moj otrok? Moja Milica? Kje je? Ona me je rešila? Povejte, miloserčni gospod! kje, kako?“

„Ne morem“ — odgovori ta, prime robec, zakrije oči in naglo odide. „Z Bogom, kmalo bode te zvedili“ bile so zadnje besede odhajajočega.

Bil je mehkega serca.

Marjeta premišljuje to zgodbo. Ne vé, je li sanja, ali kaj?

Vrata se zopet odpró in Milica stopi z neko gospó v sobo. Za gospó pride dekla, ktera polno kosarico dobrih jedi in steklenico starega vina na mizo postavi in odide.

„Milica!“ — zavpije mati — „ti si naju rešila?“ Serčno jo poljubi.

Gospa pogleduje zdaj vdovo, zdaj otroka in reče: „Milica Vam je jedi preskerbela! zavžijte zdaj darí — — vsaj so iz dobrega serca!“

„Mama, jaz sem pa sita,“ — oglasi se Milica.

„Kaj ne?“ — poprime prijazno gospá — „in to si mami prinesla?“

Dolgo časa ne more vdova spregovoriti. Vstane, poklekne in hvali križanega Gospoda, da jej je zopet enkrat jesti dal.

„Ne le e n k r a t jesti“ — veli pričujoča gospa — „rešil Vas je, dal Vam bode vsaki dan potrebnega živeža in hiša je zopet Vaša.“ —

„Hiša moja? — — moja — oh povejte berž — ne odlašajte — berž — kako, kaj — ali senjam?“

Ne senjate. Vaš otrok je danes v zavarovavnico prinesel dragoceno stvar. —

— D r a g o c e n o ? — od mene? — „vpraša z začudenjem mati — povejte — kaj —“

„L e s e n o M i e k o“ — zavpije Milica, materi v naročje skaklja.

„Tako je“ — veli gospa. Otrok je s svojo „leseno Micko“ v zavarovavnici vsem gospodom tako usmiljenje obudil, da so sklenili, za Vas po mestu milodarov nabrati in že je skor polovica Vašega dolga v gotovih denarjih zložena. Jaz sem žena grofa Janeza; pri meni dobite pomoči, da morete zopet svoje gospodarstvo začeti. „Lesena Micka“ je vaša rešitev. Prečudne so zares poti, po katerih Bog časi usmiljenje revnim deli.

„Draga Milica, moj angelj!“ zavpije vesela mati in jej še enkrat čelo poljubi.

Lj. Tomšič.

IV.

Slepa deklica.

(Po laščini poslovenjena).

Nad vratmi stoji železen križ. — Zdolaj pod njim v polokrogli dubljini je naslikana prečista Devica. Glavo derži nekoliko pripognjeno proti zemlji in roke ima razširjene, oh te roke, zdi se, da kličejo nesrečnemu: „Pojdi sem in našel bodeš tolažbe!“

Uboga žena se je približala trepetaje tem vratom. Tužnih in ljubečih oči gleda na hčerko, katero vodi za roko; dvomi nekaj hipov, ali bi prijela za bronén batič, pa vendar ga povzdigne in spusti — batič poterka in hipoma se vrata odpró.

„Moja majhna Milica je slepa“ — zavpije žena jokaje — „za milost božjo in Device naše pripomočnice prosim vas, podelite jej oči!“

Gospa, oblečena v černo haljino, obličje na pol pregernjeno s prebelim zagrinjalom, pristopi in nje-guje deklico, potem prijemši jo za roko, reče nesrečni materi: „Ako Bog dopusti, ljuba moja žena! ko vam bomo dali hčerko nazaj, njeni očesi bodete od-perti, bodete gledali čuda božja v naravi!“

Neko jutro čuti Milica, kakor bi merzlo jeklo šinilo po punčicah njenih oči — zakrikne od bolečine in vidi stvarstvo božje! —

Mnogo deklic, černo oblečenih, jo obdaja; gledajo jo radostno in poljubljajo — klicaje jo svojo drago malo prijateljico.

Pa vse te neznane prikazni strašijo Milico in njene oči, komaj odperte luči, napolnijo se s solzami.

„Ostani, ostani vedno pri nas, draga deklica!“ pravijo med tem une mladenke, ljubeznivo jo polju-bovaje in njegovaje. — Tukaj je hiša Gospodova. Varna bodeš tu vsega zalezovanja tega sveta, zavist in priliznjenost, čert in ljubezen, nada in obup, ne bodejo razjedali ti srca v teli zidovih. „Pela bodeš z nami zmirom vesela hvalne svete pesmi Bogu!“

Milica pobesi oči, pa ne reče besedice.

Necega dne pohajkovaje sama po vertu samo-stanskem, zagleda mala vratica na pol odperta. Pri-bliža se jim — ustavi se nekoliko na pragu zamiš-ljena, potem stopi za korak naprej in zapazi, da se zunaj unih vrat razprostira prostrana livada, opisana z raznobojnimi krasnimi rastlinami.

Silnih udarcev bije jej srce. Pogleda nazaj — nihče je ne vidi — kar pobegne po sredi zelenega travnika.

II.

Ko je obšla planjavo, sede deklica na kraju nekega potoka. — Od tod vidi, kako se je mnogo

listovitih rastlin združilo tako, da so podobne gostemu gozdu. Pred seboj gleda prekrasne cvetice, te so belo-modre, une rumene, druge zarudele, enako njenim ličicem. — Raznobarjni metuljčiki ferfrazjo po cveticah, rahla sapica veje ljubó skoz listje na drevji, ki dela senco studenčiku in po kterege vejicah skakljajo in prepevajo slavčiki in senice.

Milica gleda in posluša. Živo je ganjena, očarana. — In sedela je že nekaj časa zamišljena in molčé občudovala svitlo vodico, cvetice na livadi, živalce po tleh, tice po drevji: kar na enkrat presune jo neka misel; vstane in pobegne.

Tuge polna teče naprej. Po kratkem potovanji pokažejo se njenim očém krasno okinčana slemena velike grajščine. — Gospá v dragoceni obleki jej pride naproti ter jo prijazno povabi, da stopi noter.

Milica je v gradu in priljudna mjlloserčna gospa ponuja jej sladčie in okusnega sadja. Potem jo poprašá, kdo da je in od kod pride.

Milica pobesi oči, pa ne odgovori nič.

Ali gospéj zdi se Milica tako priprosta, tako lepa in mila, da se jej, mislé, da je zapuščena sirota, za mater ponudi.

„Ostani pri meni, mila deklica! Jaz ti hočem biti mati. — Tù boš z menoj bogata in srečna!“

Milica poljubi gospej roko pa reče:

„Vi ste lepi — vi ste bogati — vi ste dobroserčni ali mati, moja mati ne morete biti!“

In zdajci pobegne deklica iz grajšine.

III.

Proti večeru je slišala na poti, po kateri je korakala, glas ko čarobno petje; groza jo spreletí, urnišé pospeši korake.

Ali glas neha ter jej prigovarja, da bi se ustavila.

Mladeneč je, nekoliko starejši od nje. Rumeni lasci se mu vsipljejo v kodrih na ramena. Lica rudeča enako jutranji zarji dihajo zdravje in živečnost — kakor dve zvezdi bliščé se mu oči. — Pevaje in milo se smehljuje položi desnico na ramo prestrašeni Milici.

„Kam greš, deklica?“ jej reče — „mar si pobegnila svojej materi?“ — Tudi jaz sem pobegnil iz hiše svoje matere, kajti živeti hočem svobodno in prosto; pohajati hočem po svetu in uživati svet! — Hodi z menoj, milotinka! — ljubica mi bodeš in ljubila se bova, ko dorasteva. Ti mi bodeš ljubica in žena. — Pojdi, pojdi z menoj — prosta bodeva in srečna!“ —

Milica ozré se milo okoli — in le-te edine besede odgovori: „Matere svoje iščem!“

In proč pobegne od mladenča, ki jej obeta ljubezen, kakor se je bila oddaljila od gospé, ki jej je ponujala bogastvo, kakor se je bila ločila od travnika in od gozda, ki sta jo tako razveselila s svojimi lepoticami in od zavetišča, v katerem se prepevajo hvalne in svete pesmi Bogu.

IV.

Milica potuje naprej noč in dan. Trud jo prevzame, glad jo grudi. — Na ožuljenih nogah kervavé jej rane; obleka je raztergana. — Po vaséh, skoz ktere jo pelje pot, zapirajo hišna vrata pred njo; razuzdani prešerneži jej kličejo: „nora beračica!“ ter mečejo za njo kamenje in psovke.

„Zakaj so mi odperli oči?“ zdihuje tužno vsak trenutek. — „Slepa — pa bila sem srečna. Mati so mi bili vedno blizo, poslušala sem njih glas, njih sto-

pinje; njih dih me je krepčal in bila sem potolažena!“ —

Bila je zimska noč. Milica je dospela v mesto. Razne ulice prehodi in dospé zadnjič pred veliko zidališče. Goreča svetilnica je razsvitljevala vrata in kazala mimo gredočim krasno podobo blažene Device, ki derži glavo nekoliko pripognjeno proti zemlji ter ima roke razprosterte.

Deklica se ustavi in med tem ko ogleduje naslikano podobo, zasliši rahel zdihljej. Uboga žena je ležala nedaleč od tod na tleh skoraj mrtva. Z zdihljeji pretergane čula je te-le besede: : „Oh dajte mi nazaj mojo hčerko!“

„Njih glas je — mati, ljuba mati!“ — zavpije Milica. — Zdajci vzdigne mater — objame jo s svojimi rokami — pritisne jo na persi — oživi jo s svojim dihom, s svojimi poljubi!

Smehljej zasveti se kakor blisk ubogi ženi po obličji.

„Čakala sem te, o hčerka draga!“

„O mati preljuba! iskala sem vas!“

Od prevelike radosti je omedlela presrečna mati in v tem hipu izdihnila dušo. —

Ubožna Milica!

Pritekle so mlade sestre iz kloštra, sprejele jo in peljale v sveto zavetišče.

Milica se je vdala v božjo voljo. Našla je nepopisljivo tolažbo in uteho za vse svoje življenje v popevanji hvalnih in svetih pesmi Bogu!

J. Severjev.

V.

Pes izdá morivca.

Leta 1371 je živel v Parizu vitez Aubry, ki je bil eden najserčnejših francoskih junakov. Kralj sam ga je čislal ter ga je večkrat očitno pohvalil in obilo obdaroval. Nekega dne jezdi Aubry blizo Pariza skozi gozd. Bil je prav sam, le njegov pes ga je spremljeval. Bil je zamišljen ter je popustil uzdo konju, ki je prav počasi korakal pod hladnim drevjem. Naenkrat skoči izza bližnjega germa človek in se verže na viteza Aubrya, ki se je hotel braniti. Ali še predno je mogel potegniti meč, prebodel ga je že morivec skozi persi, da je padel mertev s konja. Konj se preplaši in zbeži in nihče ga ni več vidil. Pes pa ni pobegnil. Z vso močjo plane serdito na morivca, ali ta ga s težkim kolom pobije na tla, da se ni mogel več gibati. Z nogo ga baene v rov kraj pota, potem skoplje pod drevesom jamo in zakoplje mertvega Aubrya.

Pes pa ni bil mertev, ampak le omamljen od težkega udara. Ko se malo okrepča, gre iskat svojega gospodarja. Kmalo najde sled, strašno tuli in cvili, potem se vleže na grob. Več dni in noči je pes pretulil kraj svojega umorjenega gospodarja, na zadnje ga vendar lakota in žeja prisili, da zapusti ta kraj. Naravnost gre v Pariz in tu poišče gospodarjevega prijatelja. Prijatelj prece spozna psa in mu da jesti; mislil je, da je kje zgrešil svojega gospoda. Pes se najé in napije, toda še vedno cvili in se sploh prav čudno obnaša. Na vsacega je lajal, potem je

šel k vratom in je gledal, ali gre kdo za njim. Cukal je ljudi za obleko in je skušal jih seboj spraviti. Ali vse je bilo zastonj, nihče ga ni razumel. Pes gre žalosten spet nazaj v gozd in je spet tulil tako dolgo, da ga je lakota spet gnala v Pariz.

Ko je pes prišel drugo v prijateljevo hišo, čudno se je zdelo ljudem njegovo obnašanje. Tudi so zvedeli, da je Aubry na enkrat zginil in slutili so kako nesrečo. Ko pes spet skuša prijatelja seboj spraviti, gre ž njim in vzame tudi nekoliko služabnikov seboj. Pes laja glasno in teče v gozd pod drevo, kjer je bil zakopan Aubry in začne razkopavati perst. Služabniki so jeli zdaj kopati in kmalo so našli ubitega Aubrya.

Hudodelstvo je prišlo na dan. Ali kdo ga je umoril? Aubryevi prijatelji so si prizadjali mnogo truda, da bi zvedeli morivca, toda je bilo zastonj.

Ali kar se ne stori, samo to se ne zvé.

Neki dan je stalo v Parizu več vitezov skup na tergu. Aubryev prijatelj gre s psom ravno po tergu in se jim hoče pridružiti. Kar se pes z neznano togoto zažene na nekega viteza, in kolikor so si tudi prizadevali drugi, vendar niso mogli odgnati psa. Vitez je na zadnje komaj ušel v bližnjo hišo.

Ljudje so o tem mnogo govorili. Vsem je bilo znano, da je bil ta vitez — Macaire mu je bilo ime — hud sovražnik Aubryev. Ljudje so uganjevali sem ter tje in na zadnje so si povsod šepetali na uho, da je Macaire umoril Aubrya.

Tudi do kralja je prišla ta govoricca. Kralj bi se bil rad sam prepričal, kaj je resnice na tem, in pokliče Macaira. Na dvorišču je bilo mnogo gospodov, in kralj veht Macairu, naj se pomeša in skrije med nje.

Potem pokliče tudi psa, ki se je bliskoma zagnal na Macaira. Izmed toliko ljudi ga je bil prece ovolhal, in komaj so ubranili drugi, da ga ni raztergal.

„To je vendar čudno“ reče na to kralj. „Vitez Macaire! stopite bliže.“

„Vas dolžé, da ste umorili mojega viteza Aubrya, čegar je bil ta pes. Kaj pravite na to?“

„To so laži, presvetli kralj!“

„Ali kako, da je pes tako razkačen, kedar vas vidi?“

„Necega dne sem se bil sperl ž njegovim gospodarjem, pes je skočil na me, jaz sem ga udaril in od tistega dne me ne more terpeti.“

„Ali to je čudno, da pes tega ne pozabi. Kje ste bili vi, ko je zginil Aubry? Vi ste bili takrat zmoteni in nemirni. Zakaj je bila vaša obleka raztergana?“

„Ne spomnim se več tega, ali pri živem Bogu, da sem nedolžen.“

„Vi kličete Boga na pričo, naj tedaj razsodi Bog. Vi se bote borili s psom.“

Prišel je dan, ko bi bil moral Macaire dokazati, da je nedolžen. Na velikem prestoru zunaj mesta je bilo borišče. Kralj sam je prišel gledat in neznana množica ljudi se je zbrala, da vidi, kako bo sodil Bog.

Macaire je imel v rokah debelo gorjačo, pes je imel pa prazen sod, kamor se je lahko skrnil.

Kralj pomigne, naj se začne boj. Ko so spustili psa, prece skoči proti svojemu sovražniku, ki je mahal z debelo gorjačo okoli sebe, da bi psa pobil. Toda pes se je znal umikati; zdaj ga je od ene, zdaj od druge strani napadal. S tem je utrudil svojega sovražnika in na zadnje skoči na njega, pograbi ga za vrat in se tako zagriže, da je Macaire padel na tla in prosil za milost.

Kralj ukaže, da odpravijo psa, kar ni bilo ravno lahko, in potem pokliče Macaira pred sé.

Macaire je zdaj obstal, da je v gozdu umoril Aubrya.

Obsodili so ga na smert in na vislicah je končal svoje življenje.

Fr. E.

VI.

France Bilo,

verli duhoven in domorodec.

Na izhodnej strani bistriške doline se ponosno dviguje zelen grič, na griču pa kipi izmed zelenih vej zvonik dekanijske cerkve v višine. Okoli cerkve je pokopališče. Žalostno mi bije v persih serce, ko po grobéh svojih ljubih stopam v božjo hišo. Ko pridem do nekega bornega železnega križa, ki je komaj vidljiv na cerkveno zidovje naslonjen, vselej se ustavim, vtopljen v globoke misli. Tukaj tedaj počiva serce, ki je že pred toliko leti bilo za drago slovensko domovino; tu je strohnela roka, ki je nevtrudljivo delala za prid in korist premile domovine! „Tukaj je našel večni mir France Bile“ — saj je to na križu zapisano — France Bile, pobožen in zvest duhoven, iskren domorodec, verli pisatelj.

Ne veže me s tem možem le vez kervi, temuž klije mi tudi v persih hvaležnost, spoštovanje in ljubezen do njega. — Upam torej, da mi prijazni bravec ne vzameš za zlo, ako napišem o njem nekaj verstie; vem namreč, da si še malo slišal o Francetu Bileu, ker med zasluženimi možaki, o katerih se malo govori in piše, je gotovo tudi on.

Slovenski jezik je bil neolikan in namešan z nemškimi besedami; slovensko slovstvo ni imelo drugega, ko neko protestantsko sv. pismo, ki je iz Tilinga priromalo, kako slabo slovnico in nekoliko drugih bukev pobožnega obsežka. Skoraj bi bil človek mislil, da je slovenščina obsojena, da se nikdar ne sme iz praha vzdigniti, — pa glej v Šiški se je rodil mož, čegar spomin Slovenci blagoslavljaajo, mož iz šole patra Marka, ki je pa svojega učenika v vseh rečeh neizmerno prekosil. Ta mož je slovenščino oživil, očistil in jo na noge spravil. O ravno tem času je tudi gorenska stran dala možaka; zgodovinarja in skladatelja gledišnih iger. Podpiral je pa možaka z umom in z denarjem tujec, Toškance, pravi biser (baron „Zois von Edelstein“) naše domovine. Njegova hiša je bila zbirališče učenjakov iz domačih in tujih krajev, njegova zbirka mestna znamenitost. Francozi in Angleži so hotli Coiza poznati in viditi njegovo zbirko.

Zaslужil je ta mož napis, ki mu kinča grobni spominek: „Tu počiva Žiga Cois, najzvestejši sin cerkve, najboljši deržavljan, podpora umetnosti in vednosti.“ Ti in še nekoliko drugih mož n. pr. učeni Kopitar, prijazni Kumerdej, ljubeznivi Japel in pobožni Ravnikar so začeli svoje dušne in telesne moči na altar domovja pokladati. Takrat, ko je namreč na Slovenskem toliko domorodcev bilo, kolikor je zdaj čitavnic, tedaj je živel v Harijah na Notranjskem mlad učen duhoven, ves vnet za blagor cerkve in svojih rojakov in za povzdigo slovenskega slovstva. Ime mu je bilo France Bile. Rojen je bil okoli leta 1784 v Bistrici na Notranjskem; dokončal je latinske in bogoslovske šole izverstno in potem je pastiroval v Tomaju, v Postojni v Ternovem in poslednjič v Harijah, kjer je v letu 1824 v najlepši dobi svoje starosti v

Gospodu zaspal. Z očetom slovenskega slovstva se je seznanil v šolah: bil je Vodnik njegov učenik in potem najzvestejši prijatelj. Nestor slovenskih domoljubov, 85 letni Matija Ličan, posebno rad o Bilcu govori; on mi večkrat pripoveduje, da je Vodnik k ranjkemu Bilcu v Bistrico in v Harije prihajal, kjer sta se pogovarjala o domačih rečeh, popotovala in nabirala gradivo za slovník.

Takrat, ko so Slovenci še za svoje malo porajtali in se še domačega jezika učili niso, že tedaj je Bile dobro poznal serbsko in rusko narečje. — Nikoli ni bela Ljubljana tako imenitnih gostov imela, ko leta 1821. Kralji in cesarji, vojvodi in knezi, ministri in poslanci so stanovali v kraljici slovenskih mest. Pravijo, da se je najbolj ruskemu caru Ljubljana, kranjska dežela in nje prebivavci dopadala in več ljubljanskim velikašem je nek željo razodel, da bi rad vidil čudno cerkniško jezero. France Bile to slišavši zloži v ruskem jeziku krasno pismo, v katerem v imenu Notranjcev slavnega cara vabi, naj pride gledat čudno jezero, ktero ribiča, loveca in kmeta v enem letu redi. Car je obljubil, pa besede ni spolnil, ker stvari so se spremenile; prej ko je mislil, moral je odriniti iz bele Ljubljane. To mi pripoveduje stari Ličan in besede verlega starca so gola resnica. -- Največa zasluga Bilčeva je pa bila, da je Vodniku pomagal besede nabirati; pošiljal mu jih je s potrebnimi opombami v malih zvezkih v Ljubljano. Ko so po smerti prvaka slovenskih slovničarjev, Metelko-ta namreč, njegovo zapuščino preiskovali, našel je neki bogoslovec šopek starih spisov, katerim je bilo napisano „scripta Bilciana.“ Bilo je to Bilčevo besedišče in še mnogo drugih spisov je bilo pridjanih; ne vém, kje so sedaj.

Drugi spisi so imeli še bolj žalostno osodo. Po Bilčevi smerti je vse njegovo imetje podedovala neolikhana ženska, ki ni znala ne brati, ne pisati. Pokazala je torej listine nekemu vradniku, ki jej je rekel, da so listi brez vsake cene. Požrešni plamen je pokončal v malo trenutkih vse, kar je več let možakova roka spisovala; nam pa je vničil zaklad, kterega nam nihče poverniti ne more. Le ena pesem se je ohranila, žalostinka o smerti neumerlega Vodnika. — Kaže nam ta pesem, kako bogastvo besed je Bile imel; priča nam, kako čisto in gladko je pisati znal — skoraj bi rekel, da je pisano med letom 1850 in 1860; — dokazuje nam ona tudi, da je bil Bile v resnici pesnik in da je gotovo še mnogo drugih lepih pesem zložil, ki pa do nas prišle niso; zadnjič previdimo tudi iz te žalostinke, kako gorke je pesnik Vodnika ljubil. Natisnjena je ta pesem v Vodnikovem spominku.

France Bile je bil tudi izversten govornik. Živo je znal prepričati, voljo poslušavcev k dobremu naginiti in njih sereca giniti. Porok tega nam so neke pisane pridige, ki so se ohranile in stari možjé, ki so Bilca večkrat z lece govoriti slišali. Posebno se nek star možak dobro spominja pridige, ki jo je na veliki petek iz Bilčevih ust slišal, rekel mi je mož: „Štirideset let je že od takrat minulo, pa pridiga je v mojem spominu tako živo vtisnjena, kakor bi jo bil včeraj slišal, — takor globoko so mi besede v serece segle. — Vse se je po cerkvi jokalo, ko so ranjki gospod France s tako gorečo besedo terpljenje in smert gospoda Jezusa Kristusa razlagali. Tacega pridigarja ni še bilo pri nas in ga tudi ne bode.

Ne zameri mi, dragi bravec! da še nekoliko besedie pregovorim o osebnih lastnostih svojega rojaka. Bile je bil visoke postave in bledega lica, neka zamiš-

ljenost se mu je brala na obrazu. Bil je melanholičen, govoril je malo, mislil veliko; ves vnet je bil za blagor domovine in za srečo svojih bratov, pa ne le za časno, temuč tudi za večno. Nevtrudljiv v svojem poklicu, je jako rad bolnike obiskoval, in tudi bukve in pero, njegova najljubša prijatelja, nista ga od tega priljubljenega dela zadržati mogla. Njegov duhovni tovarš je več let bil prečastiti, visoko spoštovani gospod Aleš, sedanji teržaški stolni dekan, čegar blago ime je še vedno v spominu tukajšnjih prebivavcev; on mu je večkrat rekel: „France! suči ti pero v prid rojakom, jaz bom pa za-te to ali uno opravil;“ pa France večkrat tovarša ni hotel ubogati.

Neko merzlo pomladansko noč poterka nekdo na farne duri, in gospoda berž k nekemu bolniku kliče. Berž je hitel k bolnemu, pa sam se je prehladil in zelo bolehati začel. Ko vidi, da je njegov stan zelo nevaren, pošlje po zdravnika; zdravnik prihití, pa žali Bog, on ni bolezní spoznal. Puščal mu je veliko kervi. Ko drugi dan zdravnik iz Reke pride in bolnika vidi, prec pové žalostnim sorodnikom, da kervi nazaj vlti ne more in da bo moral umreti.

Bridke so bile zdravnikove besede, ali resnične, ker 5. maja leta 1824 je Bilčeva blaga duša zapustila pozemeljsko in se preselila v boljšo, v nebeško domovino. Pokopali ga niso v Harijah, kjer je bil ekspozit, temuč kakor je želel v Ternovem. Pogreb je bil slovesen, vreden verlega moža; velika množica ljudi ga je spremila na pokopališče, in vsak kdo si je mislil: „Škoda, da ga je Gospod tako zgodaj vzel.“ Res zguba je bila velika: zgubila je cerkev učenega in pobožnega duhovna, domovina verlega domorodca in pisatelja, njegove ovčice ljubega pastirja, starši pa podporo v starosti. Večna luč naj mu sveti, nas pa naj navdihuje in navdušuje njegov duh! J. Bile.

VII.

Gregor Rihar,

**duhovnik ljubljanske škofije, slavnoznani slov. skladatelj
in organist na katedralni cerkvi v Ljubljani.**

(Nektere čertice iz njegovega življenja.)

Dokler bode se slovensko pelo,
Ime Tvoje, slavni Rihar, bo slovelo!

Prijemši za pero, da zapišem ljubim bravecem nekoliko čertic iz življenja rajnega Gregorja Rihar-ja, navdaja me edino le želja, poslaviti s tem po svoji pičli moči neumerlo ime preblagega svojega nekdanjega učenika. Kakor že naslov pové, naj se natančni životopis od mene ne pričakuje; povedal bom le, kolikor je meni o njem znanega in kar mi je slavni pokojnik večkrat sam pripovedoval. To se vé, da bi bila o takem imenitnem možu želeti biografija popolna; upam in prosim torej, naj bi kdo drugi s časom nadomestil pomankljivosti moje!

Rajni Gregor Rihar je bil rojen v Polhovem gradu 1. marca 1796 od priprostih kmetiških staršev. Pevske vile so morale kaj ljubko prepevati ob njegovem rojstvu in pozneje poleg zibelke njegove; zakaj česar si drugi tudi s terdim ukom prisvojiti ne zamejejo, to je njemu mati narava dala v obilni meri zastonj. O njem sme se reči, da komaj je shodil, bil je že tudi organist. Pravil mi je gospod večkrat, da ko je v Polhovem gradu v cerkvi orglati začel, bil je še tako majhen, da sedé pri klaviaturi ni z nogami do podnožnikov (pedala) doseči mogel, torej

pri orgljanji ni sedel, ampak stojé je prebiral klaviaturo, in z nogami po potrebi stopal z enega podnožnika na drugega. Učenci njegovi bili so mu prav za prav: mati narava, bistra glavica in živahna pev-ska domišljija. Živel je sicer tistikrat v grajšini polhogradski neki duhovnik in bivši samotarec, Pater Robert po imenu, ki je umel nekoliko muziko in je našemu mlademu Gregorju bil po malem učenik. Rečem „po malem“, zakaj bil je gospod neki tako oster, da, če se je Grogee le k glasoviru vsedel, bil mu je učenik tudi že v laséh in pri ušesih. Večkrat mi je slavni pokojnik pravil: „Kar mi je Pater Robert o muziki kazal, to sem večidel le od daleč gledal in tako kako vednost vjel; blizo nisem smel, ker zdajci je bil drenj.“ Vendar pa je upapolni mladeneč v sprelepi muzikalni vednosti vedno bolj in bolj napredoval; posebno je ljubil po slovenskem značaju vesele napeve, in variacije njegove cikale so kaj rade na živahno-okroglo. Zatò so ga pa kmetje tudi kaj zelo štimali in radi so ga hvalili, rekoč: „Presneti fant, kaj dobro se je v orgljanji izuril“.

Kakor pa so se malemu Gregorju bili izurili persti, tako bistril se mu je tudi sluh. Tukaj le en izgled. — Grajski glasovir je postal enkrat tako slaboglasen, da že skor ni bil za prebirati in poslušati. Rad bi bil Grogee popravil bolne strune, ali veliki strah pred učenikom mu kaj tacega ni svetoval. Neka dne pride fantè k poduku, ko Pater Roberta ravno k sreči ni bilo domá. Ročno zgrabi tebi nič meni nič za ključ, in prične nategovati krivoglasne strune. Komaj je bil skončal svoje delo in ni še vtegnil odnesti peté, ko učenik v sobo stopi. Grogee si komaj dihati upa, zakaj Pater Robert se naravnost k glasoviru napoti in vsede. Ko pa izmakne prve akorde ozdravljenim strunam, hipoma vpraša: „Kdo

je bil tukaj?“ Gregor zarudi kakor pih o mislih: „zdaj sva pa že spet skupaj“, in terdi, da nikogar ni bilo. Učenik, se vé, o Gregorju še mislil ni, da bi on zamogel glasovir popraviti; ker pa so strune zdaj vse drugač brenkljale, je mislil, da je mórál biti kak tuji umetnik tu, ki se je usmilil bolnega muzikalnega orodja. Tako dolgo in dolgo je tiščal v Gregorja, dokler mu ta plahoma ne pové, da je le on s ključem strune malo nategnil. Tabart mu učenik vendar ni silil v lasé, veliko več pohvalil ga je ter rekel: No, če pa ti znaš tako, nam boš pa zanaprej le ti fortepiano štimal.

Malemu Gregorju vendar ni bilo sojeno, ostati v milem zakotji sprelepega doma. Po blagih željah marsikakih slovenskih starišev, da bi bili njihovi sinovi enkrat „gospodje“, dali so tudi oni Gregorja v Ljubljano v šolo. Kar je posebno znamenitega, je to, da je bil fant zdaj ob enem ljubljanski šolar in polhogradski organist. Vsako saboto in pred vsakim zapovedanim praznikom po poldanski šoli mórál je prekoračiti šibki fantič 4 ure dolgo pot iz Ljubljane v Polhovi gradec, da je tam drugi dan povelečal božjo službo s svojo lepo vednostjo; popoldan po večernicah ali drugo jutro zarano odrinil pa je zopet proti Ljubljani. In to popotovanje je terpelo, če se prav spominjam, da je bil rajni Rihar v drugi ali celó v četrty latinski šoli. — Po prisloviči „enak se enacemu rad druží“, in hrepeneč, izuriti se v muziki vedno bolj in bolj, naš nadepolni mladi Rihar v Ljubljani ni nobene prilike zamudil, kedar je bilo o muziki kaj lepega slišati. Že domá se je bil pri Pater Robertu navadil, učiti se le od daleč in po gledanji; -- torej je najrajši zahajal na kore, kjer je tičal le blizo organistov, da bi se kaj več in bolj umetnega navadil. Slišal je tu — se vé — bolj resnobne in milo-otožne

moll-akorde, ki so mu globoko segali v dušo in se mu vedno bolj priljubovali. Poskušal je zdajci ob nedeljah tudi doma v Polhovem gradu izmikovati orglam take glasove in posnemati ljubljanske organiste, ali — to ljudem ni bilo všeč. Kmetje so jeli otresati glave ter obžalovati ga rekoč: „Ti presneti fant, zdaj pa ne zna nič več tako orglati, ko nekdam; škoda zanj-ga; vse bode pozabil!“

O tistem času je bil v Šenklavžu (v stolni cerkvi) neki postaren organist, Heller po imenu, ki pa je bil pravi mojster v svojem poslu. Tega je Rihar najrajši poslušal, in kolikorkrat se je dalo, bil je v Šenklavžu na koru. Da bi se kaj več izučil in gotovo tudi v željah, da bi se seznanil z imenitnim umetnikom, tičal je vedno le blizo njega ter gledal mu med orgljanjem v perste in note. Hellerju je postala s časom fantova vedna nazočnost že nadležna, torej neki dan med sveto mašo nevoljno va-nj zareži: „E — kaj mi gledaš vedno sem na note in v roke; al mar kaj znaš?“ Mladi dijak se oserči in pravi: „O ja, nekaj že znam“. Pel se je med tem njunim pogovorom pred oltarjem evangel (ali predglasje, ne vem več dobro) in Heller reče Rihar-ju: „No, če je temu tako, pa poskusi malo, da bom slišal, koliko znaš.“ Vpervič se vsede zdaj Rihar k orjaškimi orglam, katere je potem skozi toliko let tako umetno prebiral; — prvi glasovi pa, ktere je iz njih privabil, zadovolili so Heller-ja tako, da tebi nič meni nič vzame klobuk in palico ter gre s kora. Med celo sv. mašo je zdaj mladi Rihar orgljal in prizadeval si, vplesti v svojo igro vse lepe akorde, ki si jih je bil po pridnem posluhu prisvojil. Heller pa ni bil zapustil cerkve, kakor je Rihar mislil, ampak ostal je bil pod korom ter poslušal mikavno igranje nadepolnega mladenca; ko se je pa bližala presveta daritev svojemu

sklepu, pride zopet nazaj na kor, zadovoljno stopi k dijaku in mu reče: „Prav dobro ti je šlo; ne bi bil pričakoval kaj takega od tebe. Veš kaj“, pravi mu dalje, „jaz sem že star in s težavo opravljam svojo službo. Pridi večkrat, da me boš pri orgljanji nadomestoval; jaz ti bom pa nasprotno kaj več še v muzikalni vednosti pokazal, da se vedno bolj in bolj izuriš.“ — Kdo je bil zdaj bolj srečen, kakor naš mladi Gregor; saj je bil s tem položen temelj k njegovi prihodnji slavni službi, — saj je bila ta dan zasijala zora na obnebji njegovega življenja, ki še zdaj sijajno blišči in bo bliščala na obzorji slovenskega petja, dokler se bodo šteli vekí zgodovine slovenskega naroda.

Heller je pešal z leti vedno bolj in bolj, tako da je počasi mladi Rihar prevzel začasno skoraj vso organistovo službo. In kakor je hodil poprej ob pred-dnevnih nedelj in praznikov v Polhov gradec orgljat, tako je nasprotno zdaj ob velicih šolskih počitnicah (vakancah) hodil vsako saboto in predpraznike v Ljubljano, da bi v katedralni cerkvi povzdigoval s svojo globoko umetnostjo slavo božje službe. Mislim, da je bil Rihar v osmi šoli, ko je Heller umerl, in zdajci stopi on za trdno na njegovo mesto.

Skončavši bogoslovje je bil 29. avgusta 1829 v mašnika posvečen in tudi za zakristana pri stolni cerkvi postavljen. Z Riharjem je nastopila gledé cerkvenega petja med Slovenci nova doba, sjajna doba. Pervi ozir svoj imel je slavni skladatelj na koralno in ostalo latinsko cerkveno petje. Zlasti žalospevi velikega tedna zasloveli so bili pod njegovim vodstvom tako, da so se dovaževale tiste dni k cerkvenim molitvam perve honoracije in je bilo pred stolno cerkvijo enako ko ob dnevnih največih cerkvenih slovesnost viditi kočija pri kočiji. — Tudi o procesiji v dan pre-

svetega rešnjega Telesa čuti so bili od leta do leta lepši latinski himni, ki so po vrednosti povzdigovali visokost najlepšega praznika v letu.

Kar zadene slovenske napeve, bodo si cerkveni ali svetni, smemo reči, da je povzdignil v tem slavni Rihar narod slovenski med najperve v Avstriji. Komponirati je bil začel še ko dijak; včasih koj pri spreobodu pod prostim nebom. Z leti je rastla živalnost njegove fantazije in kar je res prečudno: kolikor starejše je prihajalo truplo njegovo, toliko bolj mlad in živ je bil duh njegov. Nekatere kompozicije njegove so res take, da poslušaje jih se človek kar zamakne, kakor bi bil okamnjen. Ni čuda, da je bilo včasih v stolni cerkvi med petjem slovenskih pesem vse tako tiho -- zamaknjeno, da bi se bila slišala miška leteti. — Zadnje leta sem mu je bila božjast tako pokvarila roke in sključila perste, da se je bilo bati, da bo popolnoma prišel ob moč in se móral odpovedati svoji službi. Le štiri ali pet perstov je mogel rabiti na obeh rokah; pa s temi je nadomestil bolne in sključene takó, da je ostal do smerti prvi slovenski organist. Že zadnje leta sem slišal besedovati imenitno osebo: „V nedeljo želim biti na vsako vižo v Ljubljani, da bom Riharja orglati slišal.“

Popisovati tu vseh kompozicij Riharjevih ne mislim; le toliko povem, da oči njegove so bile obrnjene na vse cerkvene čase in razne potrebe — prezirale pa tudi niso poštene svetne pesme. Na sto in sto šteje se napevov, Bogu, altarskemu sv. zakramentu, Mariji in svetnikom v čast zloženih; in kar sem že enkrat javno rekel, ponovim še zdaj: da Riharjeve dela bo še le potomstvo po vrednosti cenilo, akoravno jim tudi sedajni rod česčenja in spoštovanja kratko malo ni odrekel. Naj so se oglasile njegove kompozicije v Beču, Pragi, Gradcu, Zagrebu, Terstu,

Ljubljani ali kjerkoli: povsod so si bile sveste navdušenega sprejetja in obče pohvale. Bog le daj, naj bi se kmalo vresničil nasvet nekterih iskrenih rodoljübov, da bi se vse skladbe njegove zedinile v eno veliko knjigo, in naj bñ se gledalo na to, da do zadnje pičice bi se vse natisnile, kar jih je stuhtal sloveči duh njegov in kar jih je zapisala gibčna roka njegova.

Rajni Rihar je bi v osebi velike postave, in kakor vsi sloveči umetniki, mož priprost brez vsake prisiljene olike. Tujec mu po zunanjem nikoli ne bi bil tega prisojal, kar je v djanji bil. Napuha in častilakomnosti ni poznal. Pri muzikalnem poduku pa je bil mož strašno tanek in natančen do pičice. Raztresen ali tudi le neroden pri uku biti celó ni bilo varno; zakaj kakor je bil gospod v muziki sam popolen, zahteval je to tudi od svojih učencev. Posebno ga je togotilo, če je kje slišal, da so kak napev njegov kaj popačili ali slabo peli; nasprotno pa je umetne organiste zeló čislal in obrajšoval. Pred vsemi ni zamogel rajnega Tomaževiča v Teržiču prehvaliti; pri vsakem bolj težkem in imenitnem predmetu ga mi je v izgled postavil. — Duhovske svoje dolžnosti in opravila je rajni vestno, natanko in z veseljem sploval. — V obhoji je bil gospod s slednjim prijazen; z veselo zavestjo pa še moram reči, da je bil meni kaj dober. Vselej me je veselo sprejel in se priljudno z menoj pomenkoval. Se vé, da sva o muziki najrajše govorila. Zadnjič sem ga obiskal lani perve dni majnika, ko je že bolehal. Kazal sem mu takrat nekatere svoje kompozicije, ktere je z veseljem pregledoval in me k marljivosti spodbujal. Pozneje je postal gospod vedno bolj slaboten, dokler ga je 24. julija 1863 preselila smert v boljšo domovino gori med najslavnejše pevce v sveti raj. Slovenija je žalovala

in še žaluje na njegovem prezgodnjem grobu; zakaj kar nam je zapisal on, tega ne bo zapisalo kmalo zopet slovensko pero. K sklepu torej še enkrat ponovim vvodne besede:

Dokler bode se slavensko pelo,
Ime Tvoje, slavni Rihar, bo slovelo!

J. Levičnik.

VIII.

Vožnja po zraku.

Od nekdanj so že ljudje menili, da jim na životu še nekaj manjka; še peruti da bi človek imel, potem bi bil še le popolnoma stvarjen. Marsikdo izmed nas si je že tudi gotovo vošil perut, da bi visoko v zrak se vzdignil ter v neizmernih visočinah se gibal kakor lahka tica. In glejte! Človeški um, ki je že tolikanj čadovitega dognal, vresničil je vsaj za nekoliko tudi to željo. Človek, ki v ladijah lesenih ali železnih kroti ljute morske valove, ki v železnem vozu derdrá čez gore in prepade — on se sedaj tudi visoko v oblake vzdigne, ne sicer po umetno napravljjenih perutih, ampak nese ga v neizmerne visočine lahka svilnata krogla.

Človek pa ni mahoma do te najdbe prišel. Že v spisih nekdanjih ljudstev beremo, kako si je ta ali uni glavo belil, da si napravi peruti, s kterima bi se nad oblake vzdignil; marsikdo si je pri tacih poskušnjah tudi vrat vlomil. Tudi v novejših časih so nekteri s perutami poskušali. Tako beremo, da si je

nek urar Degen na Dunaji napravil mašino, s katero se je v zrak vzdigniti hotel. Orodje je bilo podobno dvema velikima sklenjenima marelama, kateri je na sredi sedel z nogama in rokama premikal. Kolikor je znano, pokazal se je le enkrat na Dunaji v jezdišču, pa so ga nekoliko podpirali. Pozneje je tudi v Parizu svojo umetnost svetu pokazati hotel, pa mu je spodletelo in občno zasmehovanje bila mu je plača.

Da človek s telesno svojo močjó lastne teže z nikakoršnim orodjem za dolgo zderžati ne more, to je zdaj jasno. Bili so tudi, kateri so si celo z magnetizmom pomagati hotli. Ko so pozneje lastnosti zrakove bolj spoznali, nasvetoval je jezuit Lana 1680 tanki kupreni balon, iz katerega bi zrak izvlekli.

Čudno je, kar piše francoski misijonar Ranson leta 1694, tedaj sto let preden so v Evropi balone poznali. Ta mož namreč piše, da so na Kitajskem že 1306 (kakor je iz starih listin sprevidil) velik balon v zrak spustili, ljudstvu v razveseljevanje pri nastopu novega cesarja.

Naj že bo to res ali ne, to je gotovo, da gré Francozom čast, da so prvi v Evropi napravili balone, pripravne za vožnjo po zraku. Prišla sta pa prva na to reč brata Montgolfier.

Vidila sta, pripovedujejo, kako se megle vzdigajo proti nebu. Skušala sta tedaj umetnih megel si napraviti in zavoljo tega vodnega hlapa v papirnate balone priperla - balon se je vzdignil, pa kmalo na zemljo padel. Skušala sta tudi z dimom. Pride jima novo delo tedanjega natorosloveca Priestley-a v roke, pisano o mnogoverstnih gazih in njenih lastnostih. Med gazi najdeta tudi vodenogaz, kateri je 14krat lažje ko navadni zrak, tega se lotita. Ali ta gaz je bil takrat le malo znan in predraga njegova naprava; tudi jima je iz tankih papirnatih balonov koj ušel;

popustita tedaj vodenogaz in se zopet lotita vodnega hlapa. Ob enem so jima učeni tudi razložili, da prava balon kviško goneča moč ni vodeni hlap, ampak stanjšani zrak v balonu. Pervič sta svojo umetnost očitno pokazala v svojem rojstnem kraju, bilo je 5. junija 1783. Balon je bil platnen in znotraj s papirjem obložen, meril je 35 čevljev v presredji in imel 430 funtov teže. Kaj naglo se je 10 minut vzdignil in potem uro hodá od kraja, kjer so ga izpustili, na zemljo padel. Še ve da človek ni šel ž njim — tega bi se pervikrat nihče ne bil upal. Tisuč pa tisuč radovednih je privrelo od blizo in daleč, da si ogleda novo prikazen. Kakor blisk se je raznesla novica po vsej Francoski. V Parizu hotli so koj tudi sami skusiti z novo iznajdbo, nabirali so denarjev ter izvolili umetnika Roberta in učenega prof. Charles-a, da jim napravijo balon.

Že je bil balon narejen, ali vedili niso s kakim gazom, da ga je Montgolfier napolnil, ker tega ni hotel razglasiti. Charles sklene, da ga napolnijo z vodenogazom. To je pa takrat še silno težavno bilo, ker vodenogaz so do tistega dne le po malem napravljali; odkod zdaj toliko gaza dobiti, da se ž njim napolni velik balon. „Akoravno pa toliko gaza napravita, djali so jima učeni, saj se vama bo vnel.“ Charles se ne dá preplašiti. V veliki sod namečejo koščekove železa in dolijó vode. V gornjem kraju imel je sod luknji, pri eni so po ozki cevi počasi dobivali žeplenovinske kisline (Schwefelsäure), pri drugi puhteti bi imel po usnjeni cevi razvijajoči se vodenogaz v balon. Ker se niso znali nič kaj obnašati pri tej reči, jame v sodu vreti in mnogo vročih vodenih soparjev uide z gazom vred v balon ter ga razmoči pa tudi tako razgreje, da so ga morali z vodo polivati. Ker je priprava bila tako pomanjkljiva, polnili so balon cele

štiri dni in ga še komaj dobro do pol napolnili, pri vsem tem pa 10 centov železa in 5 centov žeplenovinske kisline potratili. Skušnja jih je učila in pozneje so se pripravnejše obračali.

Ko balon izpusté, švignil je neizrečeno naglo proti oblakom. Nekaj nad uro pade pet ur od Pariza na tla. Niso se ga tako naglo na zemljo nadjali. Napolnili so balon, kolikor se je dalo; ko tedaj v višine pride, kjer je zrak mnogo tanjši in ne more toliko na balon tiščati, jel se je gaz raztegovati, dokler balon spodej ne počí, da mnogo gaza uide in balon na tla pade. Padel je bil med trumo delavcev. Kdo popiše čudo in strah teh ljudi, gotovo je mesec z neba padel, so mislili. Ker pa čudna krogla mirno obleži, preide jim strah, zgrabijo za vile, grablje in drugo orodje ter balon tako neusmiljeno razmesarijo, da iz Pariza prišedši Charles mesto lepega balona, kateri je toliko stroškov, toliko truda prizadjal, le kupec cunj najde.

To je bil prvi z vodenogazom polnjeni balon. Po imenu prvega iznajdnika se še sedaj vsi s tem gazom napolnjeni baloni Charlieri in uni, ktere razgreti zrak nese, Montgolfieri imenujejo.

Kmaló po Charlesovi skušnji napravita brata Montgolfier nov lep balon, ter pod njega privežeta nekaj kurnik in v njem eno oveo, petelina in raco. To so bile prve žive stvari, ktere so šle z balonom proti nebu. Balon z živalmi pade rahlo na zemljo. Ker je vožnja z živalmi srečna bila, napravi Montgolfier nov, še večí balon in pod njega priveže čolniček, da bi se v njem dva človeka pod oblake odpeljala. Kmaló se najdeta prederzneža, nek Pilâtre je in Arlandé. Kralj Ludovik XVI. to zvedši, zabrani človekoma nevarno vožnjo. Čez nekaj dni vendar obljubi, da hoče na smert obsojenima hudodelecema

prizanesti, ako se podstopita nevarne vožnje. Temu se ustavi pogumni Pilâtre. To nikakor ne gre, da bi na smert obsojena človeka to slavo dosegla, da sta se prva nad oblake povzdignila. Po mnogih prošnjah se kralj uda. Mesca novembra 1783 se v zrak odpeljeta. Ko se jima že dovelj visoko zdi, jenjata kuriti in zrak razgrevati; balon pada, srečno prideta na zemljo.

Ne dolgo potem se tudi Charles in Robert pod nebo odpeljota, seboj vzešša marsikaj, kar bi jima vtegnilo koristiti in kar se še danes v balonu seboj jemlje: železnega mačka na dolgi vervi, po katerem bi se balon terdneje prijel, ko bi hotla na zemljo, nekaj žakljev tankega peska, da bi ga iz čolnička vergla, ako bi bilo treba balonovo težo zmanjšati, barometer, da bi visočino merila itd. Tudi sta pri balonu napravila durice, pri katerih bi se nekaj gaza zamoglo izpustiti, če bi se v visočini balon preveč napenjal. Oba sta srečno na zemljo prišla.

Leta 1785 se hoče Pilâtre in še nekdo po balonu od francoskega mesta Calais čez morsko ožino na Angleško odpeljati. Vreme je bilo nevgodno, precej hud veter je na morji valovje dervil. Visoko plava balon nad morjem, kar ga vihar nazaj na Francosko pahne. Pilâtre vidi, da pri tacem vremenu ni vožnja varna in hoče na zemljo. Odpre zaklopnico, da izpusti nekoliko gaza ali o joj! zaklopnica se ne zapre, ves gaz siloma uide. Kakor blisk leti balon na zemljo in s tako silo pade, da je Pilâtre v tem trenutku mertev, njegov spremljevavec pa nekaj pozneje. To je bila prva nesreča, ki se je pripetila človeku pri vožnji po zraku.

Ta nesreča ni ljudi kaj plašila. Na mnogih krajih so osnovali vožnje po zraku — mnogim je šlo po sreči, mnogi so se komaj smerti oteli, veliko

jih je tudi pri tem konec storilo, naj več po preveliki zaupnosti in prederznosti.

Še celó konja je človek silil, da se ž njim odpelje pod oblake. Nek Testu-Brissy se 1790 prvi na konju v zrak odpelje. V novejših časih se je Francoz Poitevin na konju proti nebu odpeljal. Ko se balon premikati začne, bil je konj nemiren, pa kmalo obstane kot okamujen. Oba srečno na zemljo prideta.

Ker smo vidili, kako se je začela vožnja po zraku, pogledjmo še, kake koristi imamo od nje. Precej po tem, ko se Pilâtre prvič v balonu vzdigne, mislili so, da zdaj bo kmalo vse ozračje polno popotnikov. Zdaj ne bo treba v počasnem vozu po neravnih potih derdrati, vsak si bo napravil svoj balon, zrak v njem razgrel in tako visoko pod nebo se vzdignil, da bo čez malo časa pred hišo svojega prijatelja na zemljo stopil. Kdo bo peš lazil na visoke gore, so djali; še više kot so naše gore bomo se zdaj vzdignili in brez truda se domú povernili. Tako lepo se jim je senjalo o novi iznajdbi. Drugi bolj varni so pa govorili: Kakó pa bo zdaj z našim premoženjem? Prišel bo tat, nam vse pobral in v balonu jo odpihal čez gore in doline: kdo ga bo našel? Gotovo, tudi žandarmov bo treba, kateri bodo po zraku v balonih patrolirali. Terdnjav, mostov, kônj, vóz — vsega tega ne bo treba, vojskovali se bomo sedaj v zraku, so rekli drugi.

Kaj, ker so vse to le sanje! Kakor nekdanj je še danes vožnja po zraku le igrača — vkljub vsemu človeškemu prizadetju. Pač so Francozi ob času Napoleona I. napravili balonov, da bi ž njimi v zrak se vzdignili in tako opazovali sovražnika; ali že takrat je rekel general Bernadotte, poznejši švedski

kralj, ko so ga silili, naj bi šel po balonu sovražne čete opazovat: „Rajši grem po oslovski poti.“

Ko so leta 1859 Francozi z našimi v Lombardiji se vojskovali, imeli so pri armadi znanega zrako-playca Godarda. Večkrat je skušal z balonom; tako se je na vse zgodaj tistega dne, ko je bila bitva pri Solferini, po balonu v zrak odpeljal, da bi opazoval avstrijske čete. Spremljal ga je eden viših oficirjev. Da bi balon ne padel med našo vojsko, držali so ga spodaj vojaki na tankih pa terdnih vervéh. Počasí se dvigujeta in nista še tako visoko, kakor so jima spodej veleli, ko že spodej stoječim naznanita, da se avstrijska vojska proti Minčiju pomika. Ko naši pridejo, ne najdejo Francozov nepripravljenih na boj, kakor so se nadjali, ampak že z orožjem v roci so jim nasproti stali.

Druga in sicer največa in do sedaj nepremagljiva napaka pri vožnji po zraku je ta, da nihče ne vé, kam se bo pripeljal. Ako se vsedemo na parobrod ali hlapon, vendar skoraj vselej pridemo, kamor smo se namenili, pri balonu pa je drugača: tu ne pridemo, kamor mi hočemo, ampak kamor veter hoče. Druzega ni v naši oblasti, ko to, da se više vzdignemo ali se na zemljo spustimo, kedar hočemo; v vsem drugem gospodari nas vihar.

Skušali so mnogi že z jadri, da bi zamogli balon obračati, kamor bi hotli, tudi proti vetru, toda vse je bilo do danes zastonj; dokler pa tega ne dosežemo, toliko časa ostane vožnja po zraku vedno le igrača.

A. Zup.

IX.

Nekaj o osepnicah ali kozah.

Iz več krajev se slišijo pogosto tožbe, da osepnice napadajo ljudi, in sicer ne le otroke, temuč tudi odrasčene. Mnogo jih pomerje in če bolnik tudi preterpi bolezen, vendar lahko zraven oslepi ali če ni hujšega, spačijo mu osepnice in ogerde vsaj lica za vse žive dni.

Osepnice ali koze so kužna bolezen; zdrav človek jih lahko naleze od kozičavega človeka. Zoper to kugo zdaj ne poznamo družega pomočka ko cepljenje s kravjimi osepnicami. Angleški zdravnik Eduard Jenner je imel prvi to srečno misel in ves človeški rod bi mu moral biti hvaležen zató. Ali vendar je zadnje leta mnogo zdravnikov vstalo proti Jennerjevi znajdbi. Ti nasprotniki sicer ne morejo tajiti, da cepljenje res varuje pred kozami, če tudi znabiti ne vselej, vsaj mnogokrat. Torej so Jennerjevo iznajdbo prijeli z druge strani, terdijo namreč, da cepljenje samo na videz varuje pred osepnicami in da zavoljo cepljenja mnogo ljudi pomerje na drugih boleznih, ki se z osepnicami vred vcepijo v človeško telo in da zató slabi človeški rod na duši in na telesu.

Angleška vlada bi bila rada zvedela, kaj je na teh nasprotnikovih ugovorih, torej je po Angleškem natančno pozvedela, kar se tiče osepnic, cepljenja in družih bolezni in je tudi naprosila druge deržave, da jej povedó, kaj pri njih skušnja uči.

In ko je angleška vlada imela to vse v rokah, izdala je bukve, v katerih stoji vse napisano, kar se je zvedelo o tej stvari. Iz teh bukev se učimo to-le:

V Ameriki niso vedeli, kaj so osepnice, predno niso prišli Evropejci tje. Čez 50 let po Kolumbovi smerti so jih pa že zanesli Evropejci med Amerikance in bolezen je med njimi strašno razsajala. V samem glavnem mestu Meksiku je zbolelo 39.000 ljudi in v celi državi so osepnice pomorile 3 $\frac{1}{2}$ milijone ljudi. Leta 1563 so v Braziliji izmerli celi indijanski rodovi zavoljo osepnic, v deželi Kvito jih je umerlo 100.000. V severni Ameriki je nekdanj stanovalo do 12 milijonov Indijanov in od teh 12 milijonov so vsaj polovico pokončale osepnice. Še celó leta 1837 je pomerlo za osepnicami 60.000 Indijancev.

Ali tudi v Evropi so strašno razsajale. Zdravnik Dimsdale, ki je šel ruski cesarici Katarini cepit prave osepnice, pripoveduje, da je takrat na Ruskem vsako leto dva milijona ljudi za osepnicami pomerlo. Če je tudi mož znabiti malo preveč povedal, pa je vendar toliko gotova resnica, da je na Francoskem, Švedskem, Nemškem itd. deseti del mertvih umerlo za to boleznijo. Ta kuga tudi ni prizanesla kraljevskim hišam, ki so vendar storile, kar je bilo v človeški moči, da bi se obvarovale. Iz naše cesarske rodovine je leta 1712 umerl cesar Jožef I., 30 let star, potem dve cesarici, šest nadvojvodov in nadvojvodinj, vsi za osepnicami. Ravno ta bolezen je pokopala angleškemu kralju Viljemu III. očeta, mater, ženo in njene dve sestri, najstaršega sina in najmlajšo hčer. Tudi francoskega kralja Ludovika XV., ruskega cesarja Pavla II. in švedsko kraljico so umorile osepnice. Ni je kuge, ki bi bila podavila toliko ljudi, kakor ravno osepnice in ne samo, da so jih toliko pomorile, ampak so poškodovale tudi tiste, ki so jih preboleli; mnogo bolnikov je oglušelo ali pa oslepelo. V londonski hiši za slepe je bilo dve tretjini slepcev, ki so po osepnicah oslepeli. Sploh je preračunjeno, da so osepnice

poprej 1 desetino človeštva pomorile, 1 desetino pa drugače poškodovale.

Tako se je godilo do leta 1798. V tem letu je oznanil Jenner svojo iznajdbo, da namreč vcepljene kravje osepnice varujejo pred to boleznijo.

Okoli 50 let je preteklo, od kar so se jele cepiti osepnice. Ako vprašamo, s kakim vspehom, odgovorila nam bodo na to vprašanje najboljše števila.

V preteklem stoletju je na Švedskem od 1 milijona ljudi za osepniciami umerlo vsako leto 2050, zdaj jih še umerje 158; na Českem poprej 4000, zdaj 200; na Danskem poprej 3000, zdaj 286; v Berlinu poprej 3422, zdaj le 176; v Londonu poprej 5000, zdaj samo 340. Na kratko bodi rečeno, poprej je za osepniciami umerlo 10 do 20krat več ljudi, ko dan današnji.

Res je, da so zboleli tudi cepljeni ljudje in odtod so jeli nekteri dokazovati, da cepljenje ne obrani pred kozami, ali res je pa tudi, da je cepljenih bolnikov malo umerlo in da se pri njih bolezen ni tako hudo razvila, kakor pri necepljenih. Naj spet števila govore: Leta 1827 so osepnice divjale v Marselju, od 2000 cepljenih bolnikov jih je umerlo 20, od 4000 necepljenih pa 500. V Kodanji (Kopenhagen) je pomerlo od 228 necepljenih bolnikov 63, od 1373 cepljenih samo 14. In zraven se mora tudi pomisliti, da so mnogi slabo cepljeni.

Te številke dosti jasno govore, da cepljenje res varuje pred osepniciami, ali vendar moramo priznati, da ne varuje vsacega za vselej, ampak nekatere le nekoliko časa. Ta čas pa ni pri vsacem enak in se ne da na tanko določiti; to se opira na moč in na zdravje vsacega posameznega. Ali tudi tej negotovosti je lahko pomagati, ako se dá človek cepiti v drugo precej, ko zasliši, da so se blizo kje v sosedstvu osepnice pokazale. Ako je še moč prvega

cepljenja v človeku, tacemu se v drugo stavljene koze ne gnojé. V nekterih deržavah vse vojake cepijo v drugo, da jih obvarujejo te bolezni.

Nasprotniki cepljenja terdijo, da se s cepljenjem osepnic v človeka vcepijo tudi druge bolezni, postavim jetika ali sušica, bramorji (škrofelni), legar in druge take bolezni. Angleška vlada si je dala truda in je tudi v tej stvari po vseh deželah nabirala djanjske [okoljščine in je zvedela, da to ni res. Pokazalo se je, da sploh zdaj veliko manj ljudi mre, ko v preteklem stoletji. Tako postavim je poprej v Londonu med 10.000 ljudmi na leto jih pomerlo 355, zdaj samo 249. Od leta 1750 do leta 1775 je na Danskem okoli 850 duš več pomerlo vsako leto, ko se jih je rodilo, in zdaj se jih rodi vsacega leta 304 več, kot jih umerje. Še veči razloček je na Švedskem, kjer posebno ostro gledajo na to, da se vsacemu cepijo osepnice; ondi dan danešnji pol ljudi manj umerje, ko pred sto leti. In tudi, kar se tiče nekih posebnih bolezni, se je zvedelo, da ljudjé zdaj manj mró za njimi. V Londonu zdaj vsako leto med 100.000 ljudmi umerje za legarjem in drugimi enacimi boleznimi samo 385 ljudi, pred 100 leti jih je umiralo po 539, a pred 200 leti celo 633 in bramorji so v preteklem stoletji petkrat več ljudi pomorili, ko zdaj.

Iz vsega tega se tedaj učimo na kratko to-le:

1. Kjer se osepnice cepijo, ondi umirajo zdaj le 4 ali 5 ljudi in ti večidel niso bili nikakor ali pa slabo cepljeni, poprej jih je umerlo 100.

2. Kdor je bil cepljen v syoji mladosti, ta je navadno za vse svoje življenje obvarovan pred osepnicami.

3. Da se pri nekterih ljudéh vendar pozneje zgubi moč prvega cepljenja in ti spet lahko dobé osepnice; ali se morejo obvarovati, ako se v drugo cepiti dajo.

4. Ako cepljeni tudi kdaj dobé osepnice, vendar jih sedemkrat manj umerje, ko necepljenih. —c.

X.

Kamno olje.

Ako kuhamo premog (Steinkohlen) v dobro zaperti posodi, kakor se žge navadno žganje, dobimo iz premoga več gorečih stvari; nektre so plinove ali zračne podobe (gaz), nektre pa so tekoče in te imenujemo kamno olje (Petroleum, Steinöl, Erdöl), od kterega je gotovo že vsak vsaj slišal govoriti, ako ga še ni vidil. Ako je olje čisto, nima nikakoršne barve; ako pa ni čisto, je bolj ali manj rumenkasto, celó rujavo. Če ga pustiš v odperti posodi, tedaj se ti hitro skadi, diši hudo in ne ravno neprijetno. Lahko se užgè in gori prav svetlo.

Kakor ga mi lahko skuhamo iz premoga, tako se tudi globoko v zemlji, kjer je mnogo premoga, kuha samo od sebe in potem puhti in teče iz zemlje skoz razpokane pečine. Že od nekđaj se vé, da kamno olje teče na več mestih v Perziji in okoli hvalinskega ali kaspiskega morja in stari Parzi so ga zažigali Solneu na čast, imenovali so ga sveti ali večni ogenj. (Na polotoku Baku v hvalinskem morji

še zdaj gori tak sveti ogenj, ktereга vsako leto obiskuje tisuč in tisuč vernih Perzov.) Stari Babilonei, ko so zidali veliko mesto Babilon, so delali mavto iz kamnega olja in peska.

Tudi v Evropi se najde kamno olje v mnogih deželah, postavim v Švajcu, na Nemškem, Francoskem, Gerškem, potem na Horvaškem in v Slavoniji.

Ali vse te dežele so prave beračice proti severni Ameriki, kar se tiče kamnega olja. Že davno je bilo znano več tacih krajev, kjer izvira to olje, ali do leta 1860 ga ni nihče znal porabiti, teklo je v morje. Še le leta 1860, ko so vidili, da se to olje da očistiti in da potem lepo in svetlo gori, je postalo imenitno. In zdaj vse, kar lazi in hodi po teh deželah, verta in bode v zemljo in zasleduje kamno olje. Dežela Pensilvanija je najbogatejša in cena zemlje je tu zaduje leta neznano poskočila. Poprej si ondi ral zemlje lahko kupil za nekoliko goldinarjev, zdaj se pa že prodaja ral po 2000 goldinarjev in marsikdo je čez noč obogatel, da sam ni vedel kakó. V kantonu Venango je bilo že 1860. leta 130 oljnih studencev, ki so dajali vsaki dan okoli 700 sôd kamnega olja. V okolici mesta Petroleum imenovanega je 30 studencev, ki napolnijo vsaki dan 200 sôd. Blizo Pittsburga ste dve veliki fabriki, ki čistite to olje.

Za ta posel ni ravno treba velicega premoženja. Kupi se kos zemlje in potem se s posebnimi svedri verta v zemljo kacih 20 do 25 sežnjev globoko. Luknja je sama 2 do 4 palca široka. Če je človek srečen, da najde pravo žilo, berž obogati. Tako si je neki kmet na svoje posestvo izposodil nekoliko sto goldinarjev ter je jel vertati. Prišel je do bogate žile in še tisti dan so mu za njegovo zemljišče ponujali 60.000 goldinarjev, poprej bi mu nihče ne bil dal 200 gold. Nekteri studenci dajejo svojim gospodar-

jem v treh mescih 20 do 30.000 goldinarjev čistega dobička.

Ni torej čuda, da ljudje od vseh strani vró v Pensilvanijo ter vertajo in iščejo studencev kamnega olja, kakor so pred nekoliko leti vrelí v Kalifornijo zlata kopat.

V Ameriki na mestu je to olje prav dober kup, sod olja je veljal — ni še davno — 5 gold., zdaj je pa cena jako padla in pri vsem tem imajo posestniki velik dobiček in veliko ljudi si pri tem služi svoj kruh. Mnogo tega olja se zdaj zvozi k nam v Evropo in čeravno je neizrečena daljina, vendar je pri nas kamno olje boljši kup, ko ogeršično (Rübsöl). Še lani je cent ogeršičnega olja veljal 30—37 gold., zdaj velja sicer samo 27 gold. ali cent kamnega olja velja pa samo 20—25 gold.

V Ameriki je kamno olje zdaj edina svečava, ker je najboljši kup in ker najlepše gori. Funt kamnega olja velja pri nas 35 nov. kr., gori v navadnih lampah 26 ur in daje tako svetlobo, kakor sedem millijevih sveč. Izračunali so, da je svetloba kamnega olja 8—10krat boljši kup ko razsvetljava z ogeršičnim oljem. Zavoľjo tega so v več mestih popustili plinovo svečavo (Gasbeleuchtung) in so se poprijeli kamnega olja.

Znabiti kdo poreče: Dobro! to je vse prav lepo, ali slišal sem in bral od mnogih nesreč, ki so se pripetile s kamnim oljem.

Na to moramo povedati, da se o tacih nesrečah navadno več piše kot je res; mnoge so celó od konca do kraja izmišljene, navadno od tergovcev in fabrikantov ogeršičnega olja, da bi ljudi preplašili.

Res je, da se sirovo kamno olje jako lahko užgè, da raznese posode in da tako goreče kamno olje lahko napravi veliko nesrečo, ali kamno olje, ki se

potrebuje za svečavo, mora biti poprej očiščeno, potem ni več nevarno in vsak, kdor kupuje tako olje, vsak se lahko prepriča, ali je čisto ali ne, in sicer tako-le: v plitko skledico vlij nekoliko tega olja, potem prižgi košček papirja in ga derži nad skledico. Če olje ni čisto (če ima v sebi še tako imenovane nafte, ki se kaj lahko užge), tedaj se bode od gorečega papirja že od daleč užgalo — tako olje pusti, ne vlivaj ga v svojo lampo. Če je pa čisto, tedaj se ne bo užgalo, tudi takrat ne, če spustiš goreč papir, da pade v skledico. S takim oljem svetiš lahko brez vse skerbí.

Se vé, da mora biti za to olje posebna lampa: ako bi ga vlil v navadne lampe in bi ga zažgal, tedaj bi se ti strašno kadilo in smerdelo bi, da bi človek ne mogel preterpeti smradú.

XI.

Beseda gospodom učiteljem ljudskih šol.

Quem dii odére, paedagogum fecére, t. j.: Kogar sovraži Bog, postavi ga za učitelja. Tako méni znana, že stara prislovica. Res se ne dá tajiti, da ravno učiteljski stan ima premnogo težav, neizmérnemu trudu je le prerada nelvaleznost za plačilo, in sicer so okolnosti take, da je res malokje in malokdaj z rožicami postlana učiteljem pot. Ali resnica zgornjega reka je pa vendar taka, da se lahko da izpodbiti, in da posebno v keršanskem oziru zgubi vso svojo veljavo. Komú, ki ima blage namene v sercu, ne pride berž

v prvem hipu na misel, da je naš Zveličar sam prišel na zemljo za učitelja, in je s tem učiteljski stan poblašil bolj kakor vse druge. Izrekel je: Dajte otrokom k meni priti, ker njihovo je nebeško kraljestvo. Učiteljem je izročena mladina, da jej pobistrijo um in poblažijo serce. To pa je gotovo lepa in preblaga naloga, tedaj v čast in tolažbo naj si šteje, kdor jo zveršuje. Ali namen te besede ni, da bi učiteljem govorila na serce, kako se imajo sploh ravnati v svojem stanu, tudi se zanaša, da vedó ceniti sveto nalogo svojega poklica, da pričakujejo večega plačila pri Bogu kakor pri ljudéh. Beseda ta hoče le spregovoriti željo učiteljem po slovenskih ljudskih šolah, kako naj bi po okolnostih in po zahtevanji danešnjih časov pomagali, da se med slovenskim ljudstvom bolj in bolj zbudi narodna zavest. — Blagovolite, predragi! poslušati kratek nasvet; ni po vsem nov, tudi ne storite prvega koraka, ako se obrnete po njem, pa ponavljana reč se živeje vkorenini, in odkritoserčen glas včasih rodi dober sad.

O več prilikah že in točno se je govorilo, kako pičlega vspcha je bilo dolgo časa v mnogih učilnicah po Slovenskem prizadevanje, da bi se ubogim šolarčkom v možgane vtepla tujščina; povedalo se je in do pičice dokazalo, da se je po kmetih, kar se tiče tega, zgolj prazna slama mlatila, po mestih pa se je sem ter tje kaj opravilo, ali celó majhen del tega, kar bi se bilo doseglo z umnim podučevanjem v maternem jeziku. Toda tega nismo bili toliko krivi sami, kakor razne nemile okolnosti. Pa ne bomo ponavljali starih jeremijad, veselimo se, da se na boljše obrača, če tudi počasi. Mnogo prizadevanje narodnega duha ni ostalo brez dobrega sadú, in upamo v veselem pričakovanji, da se bodo nam stare rane od leta do leta bolj celile. „Živi duh slovenski, bodi živ na

veke!“ pravi znana pesem, in lepo je viditi, kako se oživlja narodnost. Malo pa bi koristilo, ako bi se slovenski duh oživljal samo pri ljudéh, ki so na poti do večje izobraženosti, kakor n. pr. pri učencih gimnazijskih in drugih. Premalo, jako premalo bi bilo, da bi narodna zavest švigala samo za kratek čas med udi slavnih slovenskih čitavnic, ki so jih s trudom oživili naši narodni pervaki; treba je, da se prelepa ta zvezda zablišči v jedru slovenskega ljudstva! Zdrava ljudska pamet se ne dá lahko odverniti od tega, o čemur ima prepričanje v verni svoji duši, o čemur se jasno zaveda, da je dobro, prav in koristno. — Zakaj je včasih ljudstvo delalo sebi v škodo? Zato, ker ni vedelo, za kaj se ima potezati, ker ni previdilo, kaj so njegove pravice, z eno besedo, ker je imelo premalo ali celo nič narodne zavesti.

Gotovo je, da je tudi v tej zadevi že boljše, in reči se mora na slavo domoljubni duhovščini in verlim učiteljem, da so mnogo pripomogli k temu. Ali sploh dognana še ni le-tá reč, ker kakor vse drugo potrebuje tudi to zadostnega časa. Mislimo pa, da ravno slavni gospodje učitelji po ljudskih učilnicah morejo v tem premnogo storiti. Kajti opraviti imajo z našo mladino, ki potem večidel ostane doma; iz sedanjih šolarjev zrastejo možjé, ki bodo kdaj občevali z gosposko, volili poslance itd. Kolika zasluga tedaj za slovensko narodnost, za našo po upanji slavno prihodnjost, ako verli učitelj poleg tega, da učence uči Boga poznati, brati, pisati, računati itd. budi v njih tudi narodno zavednost. — Narodna šola je perya in najvažniša buditeljica zdravega narodnega duha v slovenskem ljudstvu. — — To se vé, da slabo bi bilo, ako bi na Slovenskem še ne bilo narodnih šol. Vendar pa se še razlegajo glasi, da se sem ter tje še zmirom prazna slama mlati, da se z ukom še

zmirom krivo ravná. Da se to odpravi, mora prva skerb biti osebam, ki imajo po učilnicah več govoriti, kakor učitelji; prečastiti šolski nadzorniki naj si podajo roké, naj se prepričajo o dobri in zdravi reči, naj glas dadó slavni vladi, in naj napeljujejo učitelje na pot, po kateri se pride do sreče in zdravega uka. Potem pa morajo učitelji sami, ki so marsikod že do zdaj v tem hvalno zverševali svoje naloge, resno prijeti se svojega posla. Da bodo mladino k narodni zavednosti prav budili, naserkati se morajo prej sami zdrave domorodnosti, poznati in ceniti morajo naše stališčé in prizadevanje, vediti morajo, da živimo v novem času, potem si sami umislijo most, čez ktereга bodo pošiljali mladino v lepšo prihodnjost. Tedaj, predragi učitelji! ne zabite te svete naloge in dolžnosti. Blažite mladim učencem serce in bistríte jim um, delajte jim veselje z milimi domačimi pesmami, vadite jih po mogočosti v sadjereji in v enacih, kmetu potrebnih podukih; budite pa tudi v vsakdanji in nedeljski šoli zavest domorodno. Pokažite mladi vedoželjnosti nekoliko, kakošna je bila naša nekdanjost, povejte, kaj hoče sedanjost, odkrivajte, do kakošne hočemo priti prihodnjosti. Tako vlijete v mlada serca željo po blagi sreči lastne demovine, hrepenenje po zdravem in vspešnem uku v maternem jeziku, potem se zbudi pri mladem in odraščénem ljudstvu narodna zavest, na zemlji drage Slovenije požene lepši cvet in hvaležnost bo vašemu blagemu djanju velika!

—k,

XII.

Domoljubje.

Bog v svoji neskončni modrosti ni hotel, da bi vsi ljudje silili v plodne livade, katerim je naklonil milejše podnebje. V sereu vsacega človeka živi po milosti njegovi neko čuvstvo, nek prirojen nagib. Ta vzrokuje, da ljubi zamorec svoje pekoče solnce, svoj razbeljeni pesek; on dela, da Laponec ljubi ozko obzorje, goste megle, potoke ledene in snežne planjave, razorane od saní, ki jih vlačijo sedloni; po njem se godi, ako škotski gorjan svojo kočó, puščobne gore, večne megle, više ceni ko mramorna poslopja, raznobojne cvetice in milo podnebje lepe Italije: ta čút, ki človeka veže na njegov rojstni kraj, je ljubezen do domovine, ki mora živeti v vseh persih, ker ona je vir vsch kreposti.

Vprašajte vbožčeka, medlečega in zdihujočega v tuji deželi, kaj bi pozelel, prašajte ga, preljubi moji, po čem hrepení? — Odgovoril vam bode: Hišica nizka bila je v selu samotnem, tam bil je zelen travnik; na njem so mati premila pazili na moje stopinje. Tam je bil bister potočič, ktereга rahlo šumljanje sem otrok poslušal; tam je bivala lastovka, ki je vsako pomlad prihajala staviti si gnjezdice pod mojo rojstno streho; tam je bila cerkvica, kjer sem molil prvo molitvico. Zad za zvonikom je grob matere moje, meni pa ni dano škropiti ga z gorkimi

solzami!“ Glejte, ljubi moji, to bi vam povedal ubogi nesrečnik.

Naznanjal bi vam otročjo ljubezen, pobožna čutila, perye občutke mladosti krepostne in čiste: glejte, ljubezen domovinsko. — Oh preljubi moji! gojite v srcih vaših to ljubezen, pripeljala vas bode v pravo domovino človekovo: v nebesa! — Kajti ta zemlja, tako mila in lepa je le tuja dežela; dolina je solzá, kamor pride vsak človek skušat svojih moči, da zmaguje strasti in napaja se zemeljskih grenkosti do groznega dne, ko ga bode k sebi poklical po obnebji doneči glas Večnega! — Treba je tedaj, ljubi moji! da molimo zeló in veliko, kajti le molitev in prošnje same omehčajo Gospoda!

Molimo tedaj! — molite pa tudi vi, katerih serce je čisto in katerih prošnja je dopadljiva Gospodu. Prosite zaupno, prosite in uslišane bodejo vaše prošnje. Sin človekov, prijatelj mladine, ko je še hodil po zemlji, ali ni rekel pričujočim: „Pustite k meni otročiče, kajti njih je nebeško kraljestvo!“

J. Severjev.

XIII.

Kopa novih pesem.**1. Ozir proti nebeški domovini.**

Rad oziram se v nebó,
 Gor, kjer dobri Bog prebiva,
 Milost dol čez nas razliva,
 Gor po smerti tudi bo moj dom,
 Če na svetu brunno živel bom.

Rad oziram se v nebó,
 Gor, kjer Jezus kralj stoluje,
 Zvoljenim solzé zbrisuje,
 Gor po smerti tudi bo moj dom,
 Če na svetu brunno živel bom.

Rad oziram se v nebó,
 Gor stegujem rad ročice,
 Kjer prebiva Duh resnice,
 Gor po smerti tudi bo moj dom,
 Če na svetu brunno živel bom.

Rad oziram se v nebó,
 Gor Marija, sladka mati,
 Nas želi krog sebe zbrati,
 Gor po smerti tudi bo moj dom,
 Če na svetu brunno živel bom.

Rad oziram se v nebó,
 Gor med nebeščanov zборе,
 Angelov, Serafov kore,
 Gor po smerti tudi bo moj dom,
 Če na svetu brumno živel bom.

Rad oziram se v nebó,
 Gor do rajnih staršev svojih,
 Žlahtnikov in znancev mojih,
 Gor po smerti tudi bo moj dom,
 Če na svetu brumno živel bom.

Rad oziram se v nebó,
 Prosim: Rajski stanovniki,
 Bodite mi predprošniki!
 Da kmal' pridem gor na mili dom,
 Kjer na večno z vami srečen bom!
 J. Levičnik.

2. *Marijino vezilo.*

O Marija, o Marija!
 Kaj bi tebi za vezilo
 Moje seree podarilo?
 Žlahitnih kamenov nabrati,
 Hočem ti v spomin podati;
 V njih se vtrinja ime: Marija!

Dam Magnet ti, o Marija!
 Ker ti vlečeš duše naše
 Ko magnet železo na-se;

Oh potegni dušo mojo
 Na prelepo serce svoje,
 O Magnet nebes, Marija!

Dam ti Ametist, Marija!
 Ker ljubezni si goreča,
 Kakor barva nja rudeča;
 Daj nam, da ljubezni svete
 Bojo za te duše vnete,
 Ljubljen Ametist, Marija!

Dam Rubin ti, o Marija!
 Ker brez madeža edina
 Siješ kakor svit rubina;
 Daj nedolžno nam živeti,
 Tam ti večno slavo peti,
 O prelep Rubin, Marija!

Dam ti Jaspis, o Marija!
 Ker ko jaspis imaš v lasti
 Moč čez pekel in pošasti;
 Torej Mati! stoj na strani
 Nas pred večnim ognjem brani,
 Močen Jaspis, o Marija!

Na! še Ahat, o Marija!
 V plamenu diši najlepši;
 Ti pa v ognju muk narvekši
 Si Gospá nebes izbrana
 Bila nam za Mater dana;
 Češčen Ahat, o Marija!

Ne zaverzi, o Marija!
 Dragih kamenov darila,
 Ki glasijo se: MARIJA!

Zdaj še prosim, Mati mila!
 Da ne boš me zapustila,
 Kdar zakličem: o Marija!

J. Virk.

3. Križ sred gozda.

Samotno tam sred gozda
 Pod lipo križ stoji,
 Na križu pa podoba
 Zveličarja visi.

Steza gručava, ozka,
 Do križa tje peljá,
 Zató le malokteri
 To pot do križa zná.

Postavil ga je ogljar,
 Kristjanov davnih sin;
 Zapustil vere svoje
 Je vnukom lep spomin.

Krog križa ste tihota
 In sveti mir domá;
 Tam britko terpijočim
 Tolažba prot dihljá.

Potert in hudo vžaljen
 Pod križem tam sem stal,
 Za serčne svoje rane
 Zdravila tam iskal.

In glej! Ljubezen sveta,
 Ki nikdar ne vgasi,
 Raz svetega razpela
 Takó mi govori:

„Preljubi moj popotnik!
 „Jaz vem, kaj ti želiš,
 „Zato te čakam tukaj,
 „Da milost zadobiš.

„Glej, dal sem se križati,
 „Terpel tud britko smert,
 „Te k sebi pripeljati,
 „Stoji ti raj odpert.

„Le bodi potolažen,
 „Ne bom zapustil te,
 „Če svet te tud sovraži,
 „Na mé zanesi se.

„Na mene se oziraj,
 „Ko tare te bridkost,
 „In križi tud še večí
 „Ti bodo le sladkost.

„Le hodi moje pota,
 „Ne bodi več potert,
 „Ne vodi naj te zmota,
 „In lahka ti bo smert.

„Na poti, ternja polni,
 „Naj jaz vodnik ti bom,
 „Te kdaj iz solz doline
 „Popeljem v večni dom.“

Jaz dobro sem zapomnil
Besede svete te;
Globoko zvesto vtisnil
Je v svoje sem sercé.

Umirjen, potolažen
Sem vernil se nazaj;
Spominjam pa se vedno
Na oni sveti kraj.

Na oni kraj sred gozda,
Kjer sveti križ stoji,
Na križu pa podoba
Zveličarja visi.

P. Gros.

4. Sirota na materni gomili.

Povej, povej lunica,
Kje je moja mamica,
Kje je zlata mamica
Serca milega?
Ali tam prepeva
V rajski domoyini
Ali omedleva
V britki bolečini?

Mile, mile rožice
Na gomili mamice!
Lepo se razcvetajte
V krasne venčike!
Jaz pa polivala vas
Z milimi solzami,

Tolažila vsaki čas
Serce bom pri mami.

Sijaj, sijaj sončice
In miglajte zvezdice
V rajskem vencu krog glavé
Zlate mamice!
O, da skoraj bila
Ura bi vesela,
Da bi, mama mila!
V raju te objela!

J. Virk.

5. Učenik na grobu ljubljene učenke.

Zgodaj smertna kosa pokosila,
Tebe, krasno cvetko, milo dete, je;
Zgodaj v temni grob te poležila,
Tje, od koder nihče več ne verne se.
Mnogi tebe serčno smo ljubili,
In po tebi britko se solzili.

Al odšla le stiskam si življenja,
Preselila v rajski dom nebeški se;
Tje, kjer ni solz in ne terpljenja,
Kjer sprelepe pesme rajske se glasé.
Tam nedolžna Tvoja bo dušica
Večne čase angeljska družica.

J. Levičnik.

XIV.

Dvanajst zlatih jabelk gospodarjem.

Stara je navada že, da si vošimo srečo o novem letu. Nihče, se ne brani sreče, najmanj pa kmečki gospodarji; saj o sedanjih časih bi je le-tem najbolj treba bilo. Voši jim tedaj srečo tudi Koledarček, ki pa dobro vé, da se s samim vošilom malo pomaga. V resnici želi, da bi bili srečni, dragi gospodarji! Ponudi vam torej dvanajst zlatih jabelk za novo leto. Te jabelka pa same na sebi niso zlate, ali pripomorejo vam k zlati sreči, ako na tanko vse dopolnujete, kar vam vsako jabelko posebej veleva. Poslušajte, kaj vam svetuje:

Pervo „Živi v božjem strahu!“ To je prva potreba, ako si želiš prave sreče v hiši. Strah božji pa ne sme biti samo strah, podpirati ga mora živa vera, terdno zaupanje in goreča ljubezen do Boga. Vse voljno nosi, kar se ti primeri, bodi si dobro, bodi si slabo; vse pride iz ene roke, iz roke našega nebeškega Očeta. Bodimo torej vedno mirnega serca in božji volji vdani! Božja volja naj se zgodi. Boj se greha, za grehom leze kaznen. Vsaka reč terpi le en čas. — Ako ti pri gospodarstvu ni kaj po sreči izšlo, misli si, da dobiček ti ni pismeno zagotovljen, da moreš tedaj tudi časih nekoliko škode terpeti. Ako si v revah, spominjaj se prejšnjih srečnih dni; kdor hoče sladčice uživati, ta se ne sme braniti grenkosti; če zajdeš v škodo, ne žaluj preveč: kar je, to je. Gospod je dal, Gospod je vzel; češčeno bodi njegovo ime! V sreči ne ukaj, v žalosti se pa ne jokaj preveč. Ako si presrečen, svest si bodi nesreče, vendar

pa bode nesreča zginila, kakor oblaki z neba. Vsaka reč ima dve strani; vsak stan ima svoje veselje, pa tudi svoje težave; hočeš le ti sam vedno biti srečen?

Drugo jabelko ti priporoča pokoršino. Pokoren bodi duhovski in deželski gosposki. Dajte cesarju, kar je cesarjevega, Bogu, kar je božjega. Delaj, kar je prav, pa se ti ničesar ni treba bati. Ne toži, da moraš plačevati davke, saj brez njih ne more biti država, v kateri živiš. Prevzel si domačijo in ž njo tudi davke, plačevati jih tedaj moraš, vsaj zato tudi od deželске gosposke vživaš mnogotere dobröte; pomisli le nekoliko, kako bi bilo, da bi bil vsak gospodar svoj cesar; kdo bi nas miril!

Tretje jabelko ti veli: „Bodi umen gospodar!“ Se vé, da marsikteri misli, da se zastopi na gospodarstvo, ker je gospodar; ali vsak ni umen gospodar pri kmetiji. Vsaka umetnost, vsako rokodelstvo se razvija ter napreduje; kaj bi tedaj kmetijstvo samo moralo biti na eni in isti stopnji razvitka? Tudi gospodarstvo napreduje, prijatli! Tisuč izverstnih in premodrih gospodarjev si noč in dan beli glavo, kako bi se ta ali una reč zboljšala. Vsaki dan beremo o novih iznajdbah v tem, kar se tiče kmetijstva; umni gospodar jih porabi v svoj prid in svojo korist. Knjige imamo, kakor: Zalokarjevo „Umno kmetovanje in gospodarstvo, Vertovčevö „Kmetijsko kemijo“, tudi izverstne naše „Novice“ in druge bukve, ki nas učé ter nam priporočajo, kako si imamo kmetijstvo zboljševati. Res vsak vsega tega prebirati ne more, pa saj tega tudi nihče ne tirja; kar pa zveš, da bi bilo bolje, poskusi ter porabi, če moreš; ako pa ubogati nočeš, greh je in lastna tvoja škoda. Kdor modrejšega poslušä, ne zmoti se kmali; torej česar ne veš in ne znaš sam, poprašaj umnejšega od sebe; ravnaj tedaj

modro! Kdor z lastnimi poskušnjami veliko denarja potrosi, ta ribe lovi na zlati ternik, šivanke išče s svečo, ki mu pa med tem zgorí; kdor po tujih poterjenih skušnjah dela, ta si sme svest biti dobička.

Umno gospodarstvo ne more biti brez pridnosti, to ti priporoča četrto zlato jabelko. — Pridni gospodar je varčen s časom; vselej dobro prevdarja, kaj je storiti, pa tudi kako je storiti. Ako se ti za kako delo ponudi dobra priložnost, nikar druge ne čakaj. Kovač kuje železo, dokler je vroče. Boj se lenobe, začetka vseh hudobij. Stoječa voda se vsmradi. Prosi Boga, pa sam ležati ne smeš. Bog pravi: Človek komaraj, in jaz ti bodem pomagal. Pečene tice nam nikjer v usta ne leté. Če te jedro mika, zgrizi lupino. Kdor ne dela, ne jé; kdor ne seje, ta ne žanje. Zima pride, pa te vpraša, kaj si počel po letu. Gostije ti praznijo mošnjo in hlev, tako pravijo modri ljudjé.

Peto jabelko ti kaj vroče priporoča: bodi moder in previden, kajti nikdar ne moreš biti preveč previden in pazljiv; dobro je, da gledaš naprej in nazaj. Kdor ne vidi z očmi, mora občutiti z mošnjo. Vsaka škoda uči človeka pameti, dvakrat se lesica ne vjame v skopec. Iskro pogasi, dokler je še čas; ali zastonj boš zapiral kletko, ako je tič že na veji. Če kaj storiti namerjaš, z modrimi se posvetuj, kajti kar je storjeno, to je storjeno, potlej se težko pomaga in popravi.

Šesto jabelko ti priporoča družino tvojo. Zgodaj vadi otroke dela. Navada je železna srajca. Mlado drevo se da zravnati, staro se ulomi. Starega konja ne naučiš jahati, in česar se iz mladih nog ne naučiš, tega se boš v starih letih zastonj učil; pazi tedaj na otroke, pazi pa tudi na posle. Bodi jim lep izgled, ker pregovor pravi: kakoršni gospodarji, taki

posli. Gospodarjeva roka najbolje živini poklada. Ako v gospodarstvu ničesar ne zanemariš, srečna bode tvoja hiša; hočeš pa, da pojde gospodarstvo rakovo pot, poslom daj gospodariti. Skerbi tudi, da vsa tvoja družina lepo keršansko živi. — Bodi varčen, tudi za male stvari ne trosi denarja. Nikdar ne izdajaj več, kakor ravno toliko, kolikor moraš.

Dolgov se boj! pravi ti sedmo jabelko. Dolgovi so goštje, ki se vedno pri tebi gostijo; čim dalje jih maraš pri sebi, toliko rajši jedó. Dolgovi so voz, v katerem so berzi konji vpreženi, da te hitro zapeljejo v prepad, iz kterega več ne moreš.

Ne igray! svarj te osmo jabelko. Koliko je pač revežev, da se Bogu smili, kako bi bili lahko srečni s svojo družino, da bi igrali ne bili! Boj se tedaj nesrečnih kvart in drugih prepovedanih iger, ako ti je lastna sreča draga.

Deveto jabelko ti veli, pusti tuje blago pri miru. Krivičen vinar devet pravičnih požrè. Kar je ded s krivico pridobil, redko kdaj vnuk vživa. Goljuf je sam svoj goljuf. Tuje blago na vesti imeti, je kakor goreče polenje v peči, ki vedno tli.

Deseto jabelko sovraži skopost. Skopuh ne koristi ne sebi ne drugim, po smerti pa vzdignejo tujei njegov zaklad. Skopuh ni moder, ne bogaboječ mož; njega se pravica boji, resnica ga je že zdaynej zapustila. Skopuh si je vero k denarjem zaperl, upanje ž njimi zadušil in ljubezen pogasil; njemu je cerkev predaleč, ker je čevljev škoda, Bog mu je previsoko v nebesih, zato si je izbral drugega, ki ga ima vedno pred seboj: zaklad je njegov bog! — Da si varčen, to je prav, ali skopariti se boj, ko strupenega gada, bodi pa tudi dobrodelen, kar ti priporoča

enajsto jabelko. Revežem pomagaj rad, tudi revež je tvoj brat. Kar revežem dajemo, Bogu daje-

mo, da je naš dolžnik. Imaš veliko, daj veliko, ako imaš pa malo, podari revežu, kolikor moreš. Dobra dela ne odlašaj; dokler živiš, lahko dobro delaš, jutri pa ne veš, ali bodeš še živ. Roka roko umiva.

Dvanajsto jabelko te lepo opominja: bodi prijazen povsod in vselej, in proti vsakemu. Kako lepo je, ako so si ljudje prijatli, vsako delo je lahko, življenje pa sladko. Če te je kdo razžalil, odpusti mu, spravi se; špravljeni sovražniki so si najbolji prijatli. — Ne išči veselja zunaj doma, ako ga doma, pri svojih ljudeh ne moreš najti, zatonj ga iščeš pri drugih; ne išči tedaj drugod, česar imaš doma dosti.

Teh dvanajst zlatih jabelk podeli vam, dragi gospodarji! Koledarček za novo leto ter vam ne voši samo sreče, temuč ponudi vam jo tudi. Sreča je gotova, ako ravnate, kakor vam te-le jabelka velévajo. Storite tedaj, in Koledarček vam obljudi zlato srečo. Z Bogom!

Peščenikar.

XV.

Trojno vprašanje ob koncu leta.

I. Koliko si star?

Prehodil je neki kralj, kakor je dobrih poglavarjev navada, vse kraje svojega kraljestva, da se z ljudmi seznaní, da dobro plačuje in hudo kaznuje. V neki vasi ugleda pręd durmi neke liše silo starega moža, ki sedi na leseni klopi in se greje na solneu. Solnce, ki ga je obsevalo že toliko časa, pobelilo mu je lasé. Na čelu se vidijo starcu gerbe in brazde,

ki ga opominjajo tiste večje brazde ali jame, v katero ga bodo kmalo položili počivat od trudapolnega življenja.

Veselo in vedro starčekovo obličje toliko mika kralja, da začne se pogovarjati ž njim. „Oče!“ ga nagovori, „koliko si star?“ Starček se milo nasmehljá ter reče: „Trideset let.“ „Kaj“, pravi kralj, „starost pozna se tebi že po obličji, obraz tvoj zdi se mi toliko častitljiv, pa vendar se ne sramuješ, šale uganjati z menoj in se legati v visoki svoji starosti?“ „Nikar ne“, pravi mirni starček, „moje besede niso laž, ne šala; kar sem govoril, to je čista resnica. Še le pred tridesetimi leti sem začel skerbeti za večnost in za Boga. Šestdeset let me je minulo v posvetnem veselji in živel sem za svet; za Boga, smert in večnost se še zmenil nisem. Pa zdramila me je neka prav srečna nesreča, da sem začel skerbeti tudi za življenje, ki nas čaka unstran groba. Od tedaj štejem dni svojega življenja; danes je ravno moj trideseti rojstni dan. — Povejte mi zdaj, sem se mar šalil, so bile mar laž moje besede?“

Ginjen kralj poda roko milemu starcu in pravi: „Bog naj poverne tebi, blagi oče! tvoje nauke in zlate besede; naj bi doživel še mnogo tacih let!“ Ko dalje potuje, vpraša se kralj, zamišljen v starčkove besede: „Koliko si pa ti star?“

II. Koliko si star?

Stojim ob potoku ter gledam resno in pomenljivo prikazen. Gledam valove, ki igraje v solnčnih žarkih dalje hité. Tudi moj duh hiti dalje, kamor ne nese pogled mojih oči. Nehoté se vprašam: „Val! odkod prideš in kam se derviš tako naglo?“ Solnce vzhaja in zahaja, zakriva se v černo noč in temne

megle; listje dreves, ki stojé ob potoku, poganja z vigredi in se osiplje jeseni; gora spreminja se v polje in vert: valovi pa hité le naprej v široko domovje, v slano morje!

To je podoba begočega časa. Resno nam kliče nasproti: „Minejo leta ubežne, jaz pa hodim po poti, po katerem nikoli več hodil ne bom.“ Naših let je sedemdeset, če je visoko, osemdeset; kar je več, to je reva in težava — pa kako hitro so minule tudi za tega, ki jih je doživel! Le redkokrat vživlja zdrave, srečne in vesele starosti, pa vendar zdihuje tudi bolelni starček ob koncu vsakega leta: „Že spet je minulo leto, že spet sem bliže svojega groba!“ Marsikteri bi radovedno pogledal v prihodnjost, koliko let ima še živeti, pa to je grešna radovednost. Dobrotljivj Bog je ravnal z nami prav modro, da je zakril prihodnje dni za zagrinjalo, ktereга odkriti nikdo ne more. Saj imamo minulost, ona je naša učenica, dobro je tedaj poslušajmo in porabimo jo za sedanji čas!

Leto jemlje slovó in nam kaže, kako hitro mine čas. Pa nekđaj pride tudi ura, kedar bode treba dajati odgovor za vsako misel, besedo in djanje. Naj se tedaj vpraša vsaki: „Koliko si star in kako si porabil dosedanji čas svojega življenja?“

III. Koliko si star?

Povej mi za resnico, koliko si star? Če pa zdaj ne veš, hitro kaj odgovoriti, pojdi z menoj na pokopališče in stopiva pred odprto jamo. Brez števila jih je že zakopanih; zgubili so svoje življenje, pa pogubili so morebiti tudi za večno svojo dušo. Glej! tebe tudi čaka pot enaka vsak dan; tudi ti postaneš prej ali pozneje jed merčesi, ki po zemlji lazi. Strohnelo bode truplo tvoje, kakor strohni čez zimo

trava na polji, ki se jeseni požanje. Le duša bo večno živela, mar za njo nič ne skerbiš?

Stojimo ob robu ali ob koncu leta, minulo je in poteklo v dolgo večnost. Še preden se zavemo, stojimo tudi ob robu groba in zagerne nas časova brana; pa vendar ne mislimo na smert in sodbo! Še vedno grešimo, živimo v jezi in sovraštvu, pijančujemo in iščemo posvetnega veselja! Te mar ne straši odperta jama! Zares, ti trepečš in se bojiš, nočeš še umreti, ker imaš še tako daleč do zveličanja. Glej! začenja se novo leto, začni tudi ti novo življenje. Popusti svoje stare pota in grešne navade; obrni se k Bogu nazaj, objokaj svoje poprejšnje življenje, obtoži se grehov s prav zgrevanim srcem in skleni živeti bolj pobožno. Pa ne odlašaj s poboljšanjem. Na pokopališču stoji zapisano in vsak grob ti oznanuje: „Danes meni, jutri tebi!“ Vsako begoče leto ti kliče: „Kratki so dnevi človeški in število mesecev je pri tebi, o Bog!“ Tedaj popusti še danes svoje grešne pota in pretergaj spono grešnih navad. Zahvali se Bogu za milosti minulega leta in prosi ga, da ti ne odtegne svoje pomoči v prihodnjem.

Tako bomo praznovali god novega leta vredno in Bogu dopadljivo. Postarali se bomo v Bogu in obogateli bomo tudi za večnost. Oče nebeški pa bode blagoslovil nas in delo naših rok, da se spolni naše novoletno vošilo: „Zdravo novo leto, da bi srečno živeli v gnadi božji še mnogo let!“

F. R.

K A Z A L O.

	Stran
I. Deyica oglejska	1
II. Kervno mašcevanje	8
III. Lesena Micka	16
IV. Slepa deklica	20
V. Pes izdá morivca	25
VI. France Bile	28
VII. Gregor Rihar	33
VIII. Vožnja po zraku	40
IX. Nekaj o osepnicah ali kozah	47
X. Kamno olje	51
XI. Beseda gospodom učiteljem ljudskih šol	54
XII. Domoljubje	58
XIII. Kopa novih pesem	60
XIV. Dvanajst zlatih jabelk gospodarjem	67
XV. Trojno vprašanje ob koncu leta	71

